



Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

14645

347.6

12-72

1904

2010

MOORE

347.6
12-72
340
1782-24



ԱՄՈՒՄՆՈՒԹԵԱՆ,

ԱՄՈՒՄՆԱԼՈՒԾՈՒԹԵԱՆ,

ԾՆՈՂՆԵՐԻ, ՈՐԴՈՑ ԵՒ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱՑ. ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԳԵՏԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔՆԵՐ.

37727

304

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐ.

ԱՄՈՒՄՆԱԼՈՒԾԱԿԱՆ ԴԱՏԱԻԱՐՈՒԹԻՒՆ.

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԳԼԿՆԱՆ.



ՍՊԱՐԱՆԻ ՄԱԿՈՎԻ ԴԱՏԱԻԱՐԱՆ

1904

18145-59

34917-ԱՔ

ՕՊԷ
19-20-21

Дозволено Цензурою. 15 Апр, 1904 г. гор. Тифлисъ.

Ա. ԹՈՒՍԱՅ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔՆԵՐ.

Քաղաածք X 5. I մասի յօդածներէց

Գլուխ I. պրակ I. ամուսնանալու մասին.

2. Վանականներին, քահանայութեան և սարկաւազութեան կարգի ընդունածներին, քանի որ նորա այդ աստիճանի մէջ են գտնուում, արգելուում է իսպառ ամուսնանալ, եկեղեցական սահմանադրութեանց համաձայն:

3. Արգելուում է արական սեռի պսակը տասնութ տարեկանից առաջ և իգական սեռի պսակը տասնվեց տարեկանից առաջ: Բայց անդրկովկասի բնիկներին թոյլ է տրուում փեսացուն տասնհինգ և հարսին տասներեք տարեկան դառնալուց յետոյ:

Ծանոթութիւն. — Թեմական առաջնորդներին է թողնուում անհրաժեշտ դէպքերում ըստ իր հայեցողութեան թոյլ տալ պսակ, երբ փեսացուն կամ հարսնացուն այդ առթիւ որոշւած շափահասութեան տարիքից պակաս են ոչ աւելի քան կէս տարի:

4. Ութսունից աւել տարիք ունեցողին արգելում է պսակել:

5. Արգելում է խելագարների և ապուշների պսակը.

6. Արգելում է առանց թոյլատուութեան ծնողների և խնամականների պսակել.

9. Թէ քաղաքացիական և թէ զինուորական ծառայութեանց մէջ գտնուած անձանց արգելում է պսակել առանց իրենց իշխանութեան թոյլատուութեան, յայտնուած գրաւոր վկայութեամբ:

12. Պսակը չի կարող օրէնքով կատարուած լինել առանց պսակողների փոխադարձ և յօժարակամ համաձայնութեան. ըստ այսմ արգելում է ծնողներին իրենց որդոցը և խնամակալներին իրենց հոգացողութեան տակ գտնուող երեխաներին ստիպմամբ պսակել, հակառակ նրանց ցանկութեան:

19. Բանդարկետալների պսակների վերաբերեալ սահմանափակումը, որ պահուած են ուղղիչ բաժնում, նրանց այդ բաժիններում գտնուած ամբողջ ժամանակում, որոշում են հսկողութեան տակ գտնուողների մասին կանոնադրով: Աքսորւածների ամուսնանալու մասին կանոնները գրծազրուած են Աքսորականների վերաբերեալ կանոնադրում:

20. Արգելում է նախկին՝ օրէնքով չըլուծւած պսակի գոյութիւն ունեցած ժամանակ, նորից ամուսնանալ:

21. Արգելում է չորրորդ անգամ պսակել:

22. Կրկնակի և չորրորդ պսակների առաջն առնելու համար որոշուած է:

1) Վաճառականներին, քաղաքացւոց և գիւղացւոց, կամ առետրի և կամ աշխատանքի պատճառով բացակայելու համար տրուած անցագրների մէջ նշանակել, ամուրի է թէ պսակուած, եթէ այրի է, քանիորդ պսակն է:

2) Ժամանակաւոր կամ մշտական որ և է տեղ բնակութեան համար երկու սեռի անձանց տրուած անցագրերի և այլ վկայագրերի վրա բահանան պիտի իր ձեռքով նշանակէ թէ ո՞ւմ հետ, երբ և ո՞ր եկեղեցում է կատարուել պսակը: Այս նկատողութիւնների համեմատ, զինուորական և քաղաքական իշխանութիւններն անցագիրը փոխելու կամ նորոգելու ժամանակ, նշանակում են նրա մէջ այդ մարդու ամուսնական վիճակը, որին որ տրուում է անցագիրը:

3) Զինուորների այրիներին պսակել եթէ նախապէս ցոյց կտան բահանային իրենց ամուսնու մահան վկայագիրը:

23. Արգելում է եկեղեցու թոյլ չուած արեւակցական և խնամիական չհասութեան աստիճանների պսակը:

24. Պսակների վերաբերեալ նախընթաց յօդւածների գրած արգելքների խախտումը և վէճերը, որ կը ծագին ամուսնական գործերից, ենթարկուում են հոգևոր կամ մարմնաւոր դատաս-

տանի, դատավարութեան օրէնքների մէջ նշանակած կանոնների համաձայն (Քաղ. Դատավ. կանոնադ. յօդ. 1337—1356. Քաղ. Դատ. Օր, յօդ.—440—457. Քր. Դատ. կան. յօդ.—1001—1003. 1012—116. Օր. Քր. Դատ. յօդ. 692—699.):

Պրակ II պսակների կատարելու մասին.

25. Պսակել ցանկացողը պարտաւոր է իր ծխական քահանային յայտնել զբաւոր կամ բանաւոր իր կոչումն ու աստիճանը, անունը, հայրանունը և ազգանունը, նոյն տեղեկութիւնները նա և հարսնացուի մասին:

30. Քրէական օրէնքների առաջ պատասխանատուութեան երկիւղով արգելոււմ է ստիպել քահանային պսակ կատարել՝ հակառակ վերևում նշանակած, եկեղեցու կամ պետութեան կանոնների կամ արգելքների:

31. Օրինաւոր պսակը մասնաւոր մարդոց մէջ կատարոււմ է եկեղեցու, պսակողների ներկայութեամբ, զրա համար նշանակած օրերում և ժամանակում, երկու կամ երեք վկաների ներկայութեամբ...: Իւրաքանչիւր պսակ արձանագրոււմ է ծխական արձանագրական գրքի մէջ:

Պրակ III ամուսնական կապի ապացոյցի մասին.

34. Ամուսնական կապի գլխաւոր ապացոյցը ծխական արձանագրական մատեաններն են:

35. Այն ղէպրում, եթէ արձանագրութեանց մասին կասկած ծագի, կարող են ծառայել 1) խոստովանութեանց մատեանները. 2) արձանագրութեան գիրքը 3) քաղաքացիական վաւերաթղթերը, եթէ նրանցից կերևայ, որ անւանւած ամուսինները, իբր այդպիսիներ—ամուսիններ են ճանաչւած եղել ատենական տեղերում, և անվիճելի կերպով օգտուել են քաղաքացիական իրաւունքներով և արտօնութիւններով, որ կախւած են օրինական ամուսնութիւնից և 4) քննութեամբ:

36. Քննութիւնն իր մէջ պիտի պարունակի՝ եկեղեցու միաբանութեան վկայութիւնը, որ պըսակը կատարել է. պսակի վկաների և առհասարակ պսակի ճշտապէս կատարւած լինելու մասին եղած վկաների ցուցմունքը: Բացի սրբադնագործ պաշտօնեաներից, պսակողներից, որոց մասին որ է գործը և նրանց ծնողներից. բոլոր միւս վկաները ցուցմունքները տալիս են երդմամբ:

Պրակ IV պսակն անվաւեր հանաչելու եւ լուծելու եւ դադարելու մասին.

I. Պսակը անվաւեր ճանաչելու մասին.

37. Օրինական և վաւերական չեն ճանաչոււմ 1) այն անձանց ամուսնութիւնը, որ կատարուել է բռնի կերպով և կամ պսակողներից մէկի կամ երկուսի խելագարութեան ղէպրում. 2) այն անձանց ամուսնութիւնը, որ գտնոււմ են

մօտիկ, այսինքն եկեղեցու կանոններով արգել-
 ւած արեւակցական, հոգևոր ազգակցութեան
 և խնամեական աստիճաններում. 3) այն անձանց
 ամուսնութիւնը, որ արդէն գտնուում էին նախ-
 քան այդ՝ իրենց եկեղեցական իշխանութեան
 կողմից չլուծւած ամուսնական կապերի մէջ. 4)
 այն անձանց ամուսնութիւնը, որոց նախկին ամուսնութիւնը լուծելուց յետոյ, արգելւել է ամուսնանալ նորից. 5) այն անձանց ամուսնութիւնը, որ եկեղեցու որոշած տարիքին չեն հասել, կամ ութսունից ակելի տարիք ունին և կամ չորրորդ անգամ են պսակւել. 6) կուսակրօնների, ինչպէս և բահանաների և սարկաւազների պսակը, բանի դեռ գտնուում են այդ կոչման մէջ. 7) ուղղադաւանների ամուսնութիւնը ոչ բրիստոնեաների հետ:

Ծանօթութիւն.—Այս յօդւածի (37) 7-րդ կէտի կանոնը չի տարածւում այն դէպքերի վրա, երբ ամուսինները, երկուսը կամ մէկը ընդունել են ս. մրկրտութիւն ամուսնանալուց յետոյ: Այս դէպքերը ՚ի նկատ են առնում առանձին և հոգևոր իշխանութեան կողմից թոյլ են տրւում եկեղեցու կանոնների համեմատ:

38. Այն անձինք, որոց պսակը պատշաճաւոր հոգևոր դատաստանով ճանաչել է անվաւեր և ապօրինի, անմիջապէս, հոգևոր իշխանութեան տեղական բաղարացիական իշխանութեան հետ բանակցելուց յետոյ, հեռացոււմ են իրար կենակ-

ցութիւնից: Գատաստանով յանցաւոր ճանաչւածները ապօրինի պսակի համար, ենթարկւում են եկեղեցական ապաշխարութեան, իսկ օրէնքով որոշւած մի բանի դէպքերում, նա և որոշ պատժի:

39. Այն անձինք, որոց պսակը ճանաչել է ապօրինի և անվաւեր, բացի նրանցից, որ դատապարտւած են անպսակ մնալու, իրաւունք ունին պսակւել ուրիշների հետ օրինասահման ձևով: Նրանք, որոնք բաժանւել են եկեղեցական շափահասութիւն չունեցող պատճառով, կարող են, եթէ բաղարացիական շափահասութիւնից յետոյ կամենան շարունակել եղած ամուսնութիւնը. — այս դէպքում նրանց կապը նորից հաստատոււմ է եկեղեցում, այս մասին կարգւած ծիսակատարութեան համեմատ:

40. Կենակցութիւնից դատւած անձինք, որովհետև նրանց պսակը կապւած է եղել, օրինական ձևով չը լուծւած և չղաղարած ամուսնական կապի գոյութիւն ունեցած ժամանակը, կարող են շարունակել իրենց նախկին պսակով ամուսինների հետ կենակցութիւնը, եթէ դրան, իրենց թողած անձերը համաձայնին, բայց չեն կարող և այդ անձանց մահից յետոյ, մտնել որ և է նոր ամուսնութիւն:

41. Եթէ ընդ հակառակը, թողնւած անձը չուզենայ ամուսնացած հաշւել այն անձի հետ, որ իրեն թողնելով և նախկին պսակի գոյութիւն

ունեցած ժամանակ մտել է նոր ամուսնութեան մէջ, այն ժամանակ նա իրաւունք ունի խնդրելու իր թեմական իշխանութիւնից նոր ամուսնութեան թոյլտուութեան մասին, որն այս դէպքի նկատմամբ վարում է եկեղեցու կանոնների համաձայն: Պսակի գոյութիւն ունեցած ժամանակ, նորից ամուսնացող և ամուսնուն թողնող մեղաւոր ամուսինը, եթէ նախկին պսակով իր թողած ամուսնու համաձայնութիւնը չստանայ, ինչպէս և այդ մասին հոգևոր իշխանութեան թոյլտուութիւնը, դատապարտում է մշտական ամուրիութեան: Նոյն բանին է ենթարկում և այն ամուսինը, որ թողել է ամուսնուն և հինգ տարուց աւելի է ծածկում է անյայտութեան մէջ: Նոյնը չի վերաբերում զինուորական վարչութեան ստորին զինուորներին, որ հինգ տարուց էլ աւելի գտնւել է գերութեան մէջ կամ պատերազմում՝ անլուր բացակայութեամբ. նրանց չի արգելու, վերադարձից յետոյ նորից ամուսնանալ, եթէ նրանց նախկին պսակն արդէն լուծւած է:

42. Նախկին պսակի գոյութիւն ունեցած ժամանակ, նոր ամուսնութեան մէջ մտնելու համար երբ երկու կողմերն էլ յանցաւոր են, վերջին պսակը լուծւելուց յետոյ, ճանաչում է նոցա նախկին պսակը, իսկ եթէ ամուսիններից մէկի մահով այդ պսակը դադարի գոյութիւն ունենալուց, կենդանի մնացած ամուսինն իրաւունք չունի խնդրել ոչ վերականգնել լուծւած

պսակը և ոչ էլ թոյլտուութիւն՝ նորից պսակւելու:

II. Պսակի դադարելու մասին.

43. Պսակը դադարում է գոյութիւն ունենալուց ինքն իրեն՝ ամուսնու մահւամբ:

44. Ամուսիններից մէկի մահից յետոյ, կենդանի մնացած ամուսինն իրաւունք ունի նորից պսակւել, եթէ օրինական արդելք չկայ:

III. Ամուսնալուծութեան մասին.

45. Ամուսնութիւնը կարող է լուծւել միայն հոգևոր դատարանով, ամուսիններից մէկի խնդրի համաձայն. 1) միւս ամուսնու ապացուցւած անհաւատարմութեան և ամուսնական կենակցութեան անընդունակութեան համար. 2) այն դէպքում՝ երբ միւս ամուսինը դատապարտւած է պատժի, որից հետևում է դատակարգային կոշման բոլոր իրաւունքների զրկումն, կամ արսոր դէպի Սիբիր, հանգերձ առանձին իրաւունքների և արտօնութիւնների զրկումով. 3) միւս ամուսնու անլուր բացակայութեան դէպքում:

46. Եւ ոչ մի դէպքում չի թոյլատրուում պսակի լուծումն ամուսինների փոխադարձ համաձայնութեամբ միայն, ինքնակամ, առանց դատարանի: Հաւասարապէս չի թոյլ տրուում և այլ և այլ պարտաւորագրեր կամ գործողութիւններ ամուսինների մէջ, որ պարտնակեն նրանց առանձին ապրելու պայմաններ, և կամ այնպիսի այլ բաներ, որ տրամադրում են ամուսինների

մէջ բաժանումն: Քաղաքացիական վարչութեան ատեաններն և անձինք չպէտք է հաստատին կամ վկայաբանին այդ տեսակի ակտերը: Սրբազնագործ պաշտօնիաներին և դպիրներին նոյնպէս արգելում է, դատարանի երկիւղով և կարգի գրկումով, գրել ինչ և է ձևով և ում և համար, արձակման թղթեր:

47. Մեղաւորի սեփական խոստովանութիւնն ամուսնական անկողնի սրբութեան խախտելու մասին յարգի չէ ընդունուում, եթէ նա չի համաձայնի գործի հանգամանքներին և չի գնա գուգրնթացաբար այդ բանը անկասկած կերպով հաստատող ապացոյցների հետ:

48. Ամուսիններից մէկի ամուսնական կենսակցութեան անընդունակութեան պատճառով ամուսնալուծութեան պահանջը կարող է միայն պսակը կատարելուց երեք տարի յետոյ սկսել:

49. Նախընթաց յօդւածի (48) մէջ բացատրւած պատճառի վրա չի կարելի այդ պահանջը հիմնել, եթէ ամուսիններից մէկի անընդունակութիւնը բնական չէ, կամ սկսել է արդէն պսակից յետոյ:

50. Եթէ ամուսիններից մէկը ենթարկւած է դասակարգային կոչման իրաւունքներից զրուելու պատժին, այն ժամանակ միւս ամուսինը եթէ չցանկանայ կամովին հետևել մեղադրածին, շարունակելու ամուսնական կենսակցութիւնը նրա հետ, կարող է, Պատժական Օրէնսգրքի 27-րդ

յօդւածի հիման վրա (1885 թ. հր.) խնդրել հոգևոր վարչութեան պսակը լուծելու մասին և թոյլ տալ նորից ամուսնանալ:

52. Մեղադրւած ամուսնուն նրա համար նշանակած տեղը հետևելու պատճառով իր գօրութեան մէջ մնացած պսակը կարող է, անմեղ ամուսնու խնդրանքով՝ լուծւել, եթէ դասակարգային կոչման իրաւունքներից զրկւելու դատապարտւած ամուսինը նոր յանցանքի համար կենթարկւել ընտանեկան իրաւունքները բանդող դատավճռի: Այս հիման վրա կարող են ամուսնալուծութիւն խնդրել անմեղ ամուսիններից նորա, որոնք պսակւած են արդէն դասակարգային կոչումից զուրկ անձանց հետ, եթէ այդ վերջինները կընկնին նորից յանցանքի մէջ, որ կը հետևցնէ դասակարգային կոչման բոլոր իրաւունքների զրկումն:

53. Աքսորանքից Բարձրագոյն ողորմածութեամբ վամ դատարանի նոր վճռով վերադարձածների կանայք, եթէ նրա ամբողջ ընթացքում, պատշաճաւոր իշխանութեան թոյլտուութեամբ պսակը բանդելու նրա կարգադրութիւններին չեն հետևել, և նորա պսակի լուծումը չեն խնդրել, կարող են իրենց նախկին պսակով անբաժան մնալ: Նոյնն և ենթադրուում է մարդոց մասին, որոնց կանայք դատարանի վճռով ենթարկւել են արքորի՝ կոչման բոլոր իրաւունքներից զրկւելու հետ միասին:

կան Խորհրդի բարձրագոյն հաստատուած կարծիքով, այս (53) յօդուածի մէջ ասուած կանոնի ազդեցութիւնը տարածուած է և այն անձանց կանանց վրա, որ արտորի տեղ, զինուորական ծառայութեան են տրուած:

54. Եթէ ամուսիններից մէկը որ և է ղէպրով բացակայում է իր բնակութեան տեղից և հինգ և ավելի տարիների ընթացքում կը գտնւի բոլորովին անլուր անյայտութեան մէջ, այն ժամանակ, մնացած ամուսնուն թոյլ է տրուում խնդրել իւր թեմական իշխանութեանը, լուծել պսակը և իրաւունք տալ նոր ամուսնութեան:

56. Ծառայութիւնից փախած, պատերազմի մէջ անլուր կորած, թշնամուց գերի վերցւած զինուորների կանանց թոյլ է տրուում, կորելու, փախչելու, և գերի ընկնելու օրից հինգ տարին անցնելուց յետոյ խնդրել լուծել պսակը, եթէ նրանք (ամուսինները) չեն գտնուած: Յիշուած կանայք հոգևոր իշխանութեանը տուած խնդրադրի հետ ներկայցնում են այն տեղերի բաղաբային կամ գաւառական ոստիկանական վարչութիւնների՝ ուր իրենց ամուսինը ծառայութեան է մտել, փախչելու, պատերազմի ժամանակ անյայտ կոչելու և թշնամուց գերի վերցւելու ժամանակի մասին վկայազրեւն, ինչպէս և այն մասին, որ այդ անձինք չեն գտնուած: Այդ վկայականները տրուում են գօրքի առանձին մասերի գլխաւորների՝ ոստիկանական վարչութիւնների հասցրած տեղեկութիւնների հիման վրա:

57. Ամուսիններից մէկի անլուր բացակայելու դիպուածի համար ամուսնութիւնը լուծելու մասին տրուած խնդրի մէջ պէտք է ցոյց տրուի, երբ յատկապէս բացակայող կինը կամ մարդը հեռացել է իւր բնակութեան տեղից և արդեօք տրւել է յայտագիր խնդիր այդ մասին. վերջին ղէպրում նաև այդ խնդրի վաւերացրած պատճէնը կցել:

58. Երբ թեմական իշխանութիւնը խնդրատուի և բացակայողի պսակի իսկութիւնը չի կասկածում, այն ժամանակ ղիմում է քաղաքային վարչութեանը, որ հոգևոր իշխանութեան պատգամաւորի ներկայութեամբ հարցնէ բացակայողի ազգականներին, ինչպէս տեղական նա և շրջակայքի բնակիչներին, չղիտեն արդեօք նոցանից և ոչ ոք բացակայողի բնակութեան տեղի մասին, նրա մասին չէ եկել որ և է լուր, երբ է նա հեռացել, ինչպէս էր պահում իրեն և արդեօք խնդրատուն ինքը չէ տւել տեղիք նրան թողնելու վերաբերմամբ:

59. Եթէ անլուր բացակայող անձը իր կոչմամբ կարող է ապրել Ռուսաստանում ուր և կամենայ, նրա անյայտութեան բնութիւնը (հետախուզութիւնը) այն ժամանակ միայն բաւարար կարող է ճանաչուի, երբ բոլոր նահանգական վարչութիւններից խնդրուած տեղեկութիւնների համաձայն նրա բնակութեան տեղը չի բացւի:

60. Բացակայողի ուր գտնուելու տեղի մասին

ճշգրիտ լուր ստացելու դէպքում՝ գործը կարճ-
ւում է. հակառակ դէպքում, թեմական իշխանու-
թիւնը խնդրատուի պակը լուծելու մասին որո-
շումն է անում և թոյլ տալիս նրան նորից ա-
մուսնանալ *):

Գլուխ II. Այլադաւան քրիստոնեաների իրար մէջ և Ուղ-
ղադաւանների հետ պսակների մասին.

Պրակ I այդ պսակների մասին.

61. Առհասարակ Քրիստոնեայ բոլոր դաւա-
նութիւնների անձինքներին չի արգելում ամուս-
նանալ իրենց դաւանութեան եկեղեցիների կա-
նոնների և ծէսերի համաձայն, առանց այդ մա-
սին քաղաքական իշխանութեան թոյլատու-
թիւնը խնդրելու, բայց պահելով այն սահմանա-
փակումները, որ օրէնսդրւել են այդ դաւանու-
թիւնների համար:

62. Մրանից վերև առաջին գլխում սահմա-
նադրւած արգելքները, ինչպէս են 1) պսակել
ստիպմամբ, առանց փեսայի և հարսի համաձայ-
նութեան և ամուսնանալ խելագարների և ապուշ-
ների հետ, 2) ամուսնանալ առանց ծնողների,
խնամակալների կամ հոգաբարձուների համա-
ձայնութեան և առանց իր իշխանութեան թոյլ-
տուութեան. 3) ամուսնանալ՝ նախկին պսակի գոյ-

*) Ռուսաստանում Հայ-լուստորչական թեմական իշխանութիւն-
ները պսակաւածութեան մասին իրենց որոշումներն ուղարկում են Ս.
Էջմիածնի Սինոդի հայեցողութեանը:



ութիւն ունենալիս, տարածւում են բոլոր ան-
հասարակ բրիստոնեայ դաւանութիւնների պսակ-
ների վրա այն չափով, ինչպէս որ սորա օրինա-
դրւած են այդ դաւանութիւնների համար:

63. Մրական սեռի անձանց պսակը տասն
և ութ տարեկանից առաջ, իսկ կանանց սեռի
պսակը նախքան տասն և վեց տարիքը հասնե-
լու արգելքը տարածւում է այն անձանց վրա,
որոնք պատկանում են Հռոմ-կաթոլիկ, Աւետա-
բանական և Հայ-լուսաւորչական դաւանութեանը,
ի բաց առեալ Անդրկովկասի բնիկներին, որոնց
թոյլ է տրւում պսակել՝ փեսային տասն և հինգ
և հարսին տասն և երեք տարիքը հասնելիս:

64. Առհասարակ բոլոր Քրիստոնեայ դաւա-
նութիւնների մէջ արգելւում է կատարել պսակ-
ներ այդ եկեղեցու չթոյլ տւած արեւակցական
աստիճաններում, որին պատկանում են պսակւող
անձինք:

65. Առհասարակ բոլոր Քրիստոնեայ դաւա-
նութեան անձանց պսակները պէտք է կատար-
ւին այն եկեղեցու օրէնքով, որին պատկանում
են պսակւողները. բայց այս պսակները վաւե-
րական կը հաշուին նաև այն ժամանակ եթէ
այն տեղերում, ուր կատարւել են նորա, իրենց
դաւանութեան քահանայ կամ պաստոր չլինելու
պատճառով, պսակը կատարէ ուղղափառ եկե-
ղեցու քահանան, բայց այս դէպքում պսակների

8007
3775
65-18/18

կատարումն ու լուծումը կլինի ուղղափառ եկեղեցու կանոններով ու ծէսերով:

Մանօրսբիւն. — Խնդրի քննութիւնը, որ կը պահանջեն դէպքերը, կատարել է արդեօք օտար դաւանութիւնների անձանց պսակները օրինապէս և նրա լուծելու պատճառների յարգելիութեան մասին որոշումները, կատարում են Քաղաքացիական Դատաւարութեան մասին Օրէնքների դրած կանոնների համաձայն:

66. Գիպլումատիական ծառայութեան մէջ եղած աստիճանաւորների պսակներն օտարահպատակուհիների հետ, ոչ միայն զրա համար նորա պարտաւոր են նախապէս իրենց իշխանութեան թոյլաութիւնը խնդրել, յայտնելով և այն մասին թէ ինչ կալածք է օժիտ ստանում և թէ օտար երկրներում չկան ՚ի նկատի ժառանգութեան իրաւունքներ, այլ և պիտի հարսնացուի ստորագրութիւնը ներկայացնի զրա հետ, այն բանի մասին, որ ամուսնացած լինելով դիպլումատիական աստիճանաւորի հետ, նա պարտաւոր է ծախել օտար երկրներում ունեցած իր կալածքը, հակառակ դէպքում, նրա ամուսինը պարտաւոր է իւր այդ տեսակի պաշտօնը թողնել:

67. Եթէ հարսը կամ փեսան պարտականում են ուղղափառ դաւանութեան, այս դէպքում ամեն տեղ բացի Փինլանդիայից պահանջւում են 1) որ ուրիշ դաւանութեան անձինք որոնք ամուսնանում են ուղղափառների հետ, ստորագրութիւն

տան, թէ իրենց ամուսիններին ուղղափառ լինելու համար չեն նախատի. գրաւանքներով և այլ կերպով նրանց չեն տրամադրի իրենց հաւատն ընդունելու և որ այդ ամուսնութիւնից երկու օրը մկրտելու են և կրթւելու ուղղափառ դաւանութեան կանոնների համաձայն. այս ստորագրութիւնը, որ քահանան... վերցնում է պսակը կատարելուց առաջ, պսակից յետոյ ներկայացնում է թեմական առաջնորդին... 3) որ այդ պսակները կատարին ուղղափառ քահանայի ձեռքով և եկեղեցում...:

76. Ամուսինների մէջ որ և է նախընթաց ամուսնական կապի բակտումն տրամադրող բըմահաճ գործողութեան արգելիլը տարածւում է բոլոր առ հասարակ Քրիստոնեայ դաւանութիւնների վրա, չհաշւելով և նրանց, որոնք պրսակն ընդունում են իբր քաղաքացիական մի կապ...:

77. Պատերազմական գերիների հայրենիք գնալու արձակուրդին, որոնք իրենց Ռուսաստանում գտնւելու ժամանակ ամուսնացել են Ռուսահպատակ ուղղափառուհիների հետ, պահանջւում է նրանցից ստորագրութիւն, թէ վերադառնալով են արդեօք նորից իրենց կանանց մօտ. և եթէ նրանց բացակայութիւնը երկու տարուց աւել տեի, այն ժամանակ կանայք ստանում են ազատութիւն նորից պսակւելու:

Գլուխ III. պրակ I. նոր մկրտածների պսակների մասին.

79. Ոչ քրիստոնեայ դաւանութեան անձր մկրտելուց յետոյ կարող է իր նախկին, չմկրտւած կնոջ հետ ամուսնական կապը պահել. նրանց նախկին պսակն իր զօրութիւնը պահում է...:

82. Եթէ նոր մկրտւածն ունէր առաջ մի քանի կին, ս. մկրտութիւն ընդունելով նա պարտաւոր է նրանցից մէկին ընտրել, որի հետ որ կը ցանկայ տպրել, առաւելապէս քրիստոնէութիւն ընդունածին, և այն ժամանակ նրանց պսակը կօրհնուի եկեղեցական կարգի համաձայն: Այս կանոնը տարածւում է և այն կանանց վրա, որ մի քանի մարդկանց կին են եղել:

83. Եթէ կանանցից և ոչ մէկը չի ցանկանում (յօդ, 83) և ամուսինը համաձայնութիւն չի յատնի ապրել չմկրտւածի հետ, այն ժամանակ նրան թոյլ է տրւում ամուսնանալ նորից ուղղափառի հետ *):

84. Պսակն իր ուժը պահպանում է այն ժամանակ, երբ երկու ամուսինն էլ ընդունում են քրիստոնէութիւն, թէև եթէ նոյն իսկ նա կատարւած լինի եկեղեցու արգելւած ազգակցական աստիճաններում:

Գլուխ IV. ամուսնութիւնից առաջացած իրաւունքների եւ պարտաւորութիւնների մասին.

Պրակ I. անձնական իրաւունքի մասին.

100. Ամուսինը հաղորդում է կնոջը, եթէ

*) Եթէ նա ընդունել է քրիստոնէութիւն, այլ դաւանութիւն, աղջկայ հետ ևս կարող է ամուսնանալ. Ծ. 2. Թ.

նա ծագումով աւելի ստոր աստիճանից է, այն բոլոր իրաւունքներն ու արտօնութիւնները, որ կապւած են իր դասակարգի աստիճանի և կոչման հետ:

101. Կինը մարդու կոչումով (ազգանւամբ) է անւանւում, և այդ իրաւունքը չի կորցնում և այն ժամանակ, երբ նա յանցանքի համար զրկւում է դասակարգային կոչման իրաւունքներից:

102. Կանանց սեռի անձինք, որ ամուսնանում են այնպիսի մարդոց հետ, որ Ռուսահպատակ են և ոչ էլ ծառայութեան մէջ են գտնւում (ինչ դաւանութեան էլ լինին այդ ամուսինները, Ուղղադաւան թէ օտարադաւան) հետևում են ամուսնու ընակութեան տեղին և դասակարգին:

103. Ամուսինները պարտաւոր են միասին ապրել: Ըստ այսմ, 1) խստիւ արգելւում են այնպիսի գործողութիւններ, որ տրամադրում են ամուսինների ինքնակամ բաժանումն. 2) գաղթելիս, ծառայութեան մտնելիս կամ մարդու մրջտական բնակութեան տեղի այլ փոփոխութեան ժամանակ կինը պարտաւոր է հետևել ամուսնուն:

106. Մարդը պարտաւոր է իր կնոջը սիրել, ինչպէս իր անձը, նրա հետ հաշտ ապրել, յարգել, պաշտպանել, ներել նրա պակասութիւնները և թեթեւցնել նրա թուլութիւնը: Նա պարտաւոր է իր կարողութեան և հնարաւորութեան չափով կերակրել և պահել նրան:

107. Կինը պարտաւոր է հնազանդել իր ա-

ամուսնուն, իբր ընտանիքի գլխի, լինել ղէպի նա սիրով, պատուով և անսահման հնազանդութեամբ, ցոյց տալ նրան ամենատեսակ կամակատարութիւն և նուիրել նրան ինչպէս տան տիրուհի:

Պրակ II. Ստացւածքի իրաւունքի մասին.

109. Ամուսնութիւնով մարդու և կնոջ կարողութեան մէջ ընդհանուր տիրապետութիւն չի առաջ գալիս. նրանցից իւրաքանչիւրը կարող է ունենալ և նորից ձեռք բերել իր համար առանձին ստացւածք:

110. Կնոջ օժիտը, ինչպէս և կայքը որ նա, կամ մէկը նրա անունով, նրա ամուսնացած ժամանակը՝ ձեռք է բերել գնմամբ, ընծայարեութեամբ, ժառանգութեամբ կամ այլ օրինական միջոցով, ընդունուած է իբր նրա առանձին սեփականութիւն:

114. Թոյլ է տրուում ամուսիններին, ծախել, գրաւ զնել, և այլ կերպ կարգաւորել իր կալւածքը, ուղղակի իւր անունով, անկախ միմիանցից և զրա համար չխնդրելով փոխադարձաբար ոչ թոյլատուութիւն և ոչ հաւատարութիւն:

115. Արգելուած է մարդուն վարել կնոջ և կնոջը ամուսնու կայքի հետ, ոչ այլ կերպ, քան օրէնքով պահանջւած այդ մասին հաւատարմութիւնով:

Քաժին II. Գլ. I. պրակ I. Օրինաւոր որդոց մասին.

119. Բոլոր որդիք, որ ծնել են օրինաւոր ամուսնութիւնից, ճանաչուած են օրինաւոր, թէկուզ ծնած լինին նորա. 1) բնական կտրգով, պսակից առաջ, եթէ միայն հայրը չի ժխտի նրանց օրինաւոր ծնունդ լինելը. 2) ամուսնութիւնը կարճելու կամ լուծելու ղէպրում, եթէ միայն հօր մահւան կամ ամուսնալուծութեան օրից մինչի երեխի ծնած օրը անցելէ ոչ աւելի, քան երեք հարիւր և վեց օր:

120. Գատարանի առաջ ծնունդի օրինաւորութիւնը ճանաչելու (ընդունելու) համար հարկաւոր է ապացուցանել, նախ պսակի վաւերականութիւնը և օրինաւորութիւնը, ապացուցողը ումից է ծնել, երկրորդ, ծնունդը՝ այս ամուսնութիւնից:

125. Այն անձի համար, որ ծնել է օրինաւոր ամուսնութիւնից, բայց բնական սովորական կարգից խիստ շուտ, այսինքն պսակի կատարելուց յետոյ հարիւր ութսուն օրից առաջ, իբր ապացոյց, որ հայրը չի ժխտել այդ ծննդի օրինաւորութիւնը, ընդունուած է հօր ցուցմունքը կամ զրութիւնը, կամ վկայական, որ նա վարել է նրա հետ ինչպէս իր որդու կամ աղջկայ հետ, և ըստ այդմ հոգ է տարել նրա պահպանութեան և կրթութեան մասին. և որ այս անձը առանց ընդիմախօսութեան միշտ օգտուել է այն մարդու ազգանունով, որին նա հայր է անւանում:

131. Այն անձի օրինաւորութիւնը, որ ծնել է ամուսնութեան կարճելուց կամ ամուսնութիւնը լուծելուց յետոյ սահմանւած երեքհարիւր վեց օրից անց, կարող են վիճել բոլոր նրանք, որոնց անձնական կամ ստացւածքային իրաւունքները խախտել են, նրա ծնունդը օրինաւոր ընդունելու պատճառով, բայց ոչ ուշ քան այդ երեխի ծնելու օրից վեց ամիս անցնելը:

Պրակ II. ապօրինի երեխայոց մասին:

132. Ապօրինի երեխայքն են. 1) որ ծնել են ամուսնութիւնից դուրս, բայց սահմարադրւած կարգով չեն օրինաւորել. 2) սիրային յարաբերութիւնից ծնած. 3) ծնել է մօր ամուսնու մահից կամ ամուսնալուծութիւնից յետոյ, եթէ նրա ամուսնու մահան կամ ամուսնալուծութեան օրւանից մինչի երեխի ծնունդը անցել է երեք հարիւր վեց օրից աւելի. 4) ամուսնութեան ժամանակ այն ծնածները, որ պատշաճաւոր դատարանի վճռով են ընդունել ապօրինի և անվաւեր:

134. Երբ լուծել է ամուսնութիւնը, ամուսնու ամուսնական կենակցութեան անընդունակութեան պատճառով, որ ապացուցւել է պատշաճաւոր կերպով, այն ժամանակ պսակի գոյութիւն ունեցած ժամանակ ծնած երեխաները նոյնպէս ճանաչոււմ են ապօրինի:

135. Մօր անհաւատարմութեան պատճառով լուծւած պսակից ծնած երեխաները ընդուն-

ւում են օրինաւոր, եթէ սրանց ծնունդը նախքան պսակի լուծումը չէ թազցրւած եղել մարդուց և եթէ նրանց ապօրինութեան այլ ապացոյցներ չկան:

136. Ապօրինի որդիքը, թէպէտ և նորա կրթւած-մեծացրւած լինին այն անձինքներից, որոնց նրանք ծնողներ են անւանուում, չունին իրաւունք հօր ազգանունը կրելու և ոչ էլ նրա կամ մօր մահանից յետոյ ստացւածքի օրինաւոր ժառանգութեան:

137. Այն անձը, որ անվաւեր ամուսնութիւնից է ծնել, թէ և Արքայական ողորմածութեամբ նրան տրւած լինի հայրական կալւածքի մէջ որ և է մաս իբր բաժին, ձեռք չի բերում միւս ազգականներից յետոյ ժառանգելու իրաւունքներ:

144. Բոլոր պահւած տղայք և ապօրինի ծնունդները, որ հաշւել են օրինաւոր երեխաների հաշւին Բարձրագոյն առանձին հրամանագրով, օգտուում են անխախտելի կերպով այն իրաւունքներով և արտօնութիւններով, որ այդ հրամանագրերով են նրանց տրւած:

144¹ Քրիստոնեայ ազգաբնակութեան համար հետեւեալ կանոններն են դրւած օրինաւորւած երեխաների համար:

1) Այն որդիքը, որ ծնել են ամուսնութիւնից դուրս, բացի անառակութիւնից առաջացածները (յօդ. 132. կ. 2.) օրինաւորուում են նրանց ծնողների պսակով:

2) Որդոց օրինաւորելու մասին դատարանի որոշումը (1. կ.) անուամ է կանոնների համաձայն, որ գծագրւած է Քաղաքացիական դատավարութեան կանոնագրքի 1460¹ — 1460² յօդւածներում:

3) Օրինաւորւած որդիք հաշուամ են օրինաւոր այն օրւանից երբ ծնողները պսակել են և օգտուամ են այդ օրւանից այդ ամուսնութիւնից ծնւած, օրինաւոր որդիների իրաւունքներով:

4) Ծնողների պսակը ապօրինի և անվաւեր ճանաչելու դէպքում, նաև նրա լուծելու դէպքում, այդ պսակով օրինաւորւած երեխաների իրաւունքները որոշուամ են այն հիմունքներով, ինչպէս և ամուսնութեան մէջ ծնւած երեխաների իրաւունքները:

Պրակ III որդեգրւած երեխաների մասին.

145. Ամենատեսակ կոչման անձանց, առանց սեռի խտրութեան, (բացի նոցանից, որ իրենց կարգով կուսակրօնութեան են նւիրւած), եթէ նորա օրինաւոր կամ օրինաւորւած որդիք չունին, թոյլատրուամ է հետեւալ (146 — 156, 156¹ 157²) յօդւածների հիման վրայ որդեգրել խնամք տարած, վերցրած երեխաներին և օտարների որդոց:

146. Որդեգրողը երեսուն տարիքից պակաս չպիտի լինի, պիտի որդեգրւածից առնուազն

տասն և ութ տարի մեծ լինի և ունենայ ընդհանուր բաղաբացիական իրաւունքներ:

147. Ոչ որ երկու անձից չի կարող որդեգրել, բացի մի զոյգ ամուսիններից:

148. Ոչ բրիտոնեաներին բրիտոնեաներ որդեգրելը և բրիտոնեաներին ոչ բրիտոնեաներ որդեգրելն արգելուամ է:

149. Որդեգրելու համար հարկաւոր է որդեգրողի ծնողների կամ խնամակալների և հոգաբարձուների և նոյնպէս որդեգրողի իրեն համաձայնութիւնը, եթէ նա հասել է տասն չորս տարեկան հասակի:

150. Ամուսններից մէկի որդեգիր վերցնելու դէպքում պահանջուամ է միւս ամուսնու համաձայնութիւնը:

151. Սրբազնագործ պաշտօնեաների և եկեղեցական դպիրների (կիսասարկաւագների, ժամհարների, սաղմոսասացների) որդեգիր վերցնելը թոյլատրուամ է թեմական իշխանութեան որոշմամբ միայն:

152. Որդեգրողը կարող է որդեգրւածին տալ իր ազգանունը, եթէ նա համեմատաբար աւելի բարձր դասակարգային կոչման իրաւունքներով չի օգտուամ՝ քան իր որդեգրողը: Որդեգրւածներին տոհմական ազնւականութեան աղգանուններ տալը կարող է տեղի ունենալ Բարձրագոյն հաճութեամբ, որ խնդրուամ է որդեգրելուց յետոյ, այն կարգով և պայմանների զոյութեամբ, որ

ցոյց են տրւած Դասակարգային կոչման Օրէնքներում (հրատ. 1876. յօդ. 324 յաւել.): 2ամուսնացած կանանց սեռի անձինք, որդեգրւածներին իրենց ազգանունը տալու համար, իրենց ծնողների կենդանութեան ժամանակ, պարտաւոր են նրանց համաձայնութիւնը խնդրել:

153. Ազնւականների և տոհմական պատուաւոր քաղաքացիների որդեգրածները, որ ունին դասակարգային կոչման աւելի քիչ իրաւունքներ, որդեգրելով ձեռք են բերում անձնական պատուաւոր քաղաքացիութիւն:

154. Բոլոր ղէպքերում, բացի վերևի 153 յօդ. մէջ յիշւածներից, որդեգրւածը մինչև որդեգրուին իրեն պատկանած դասակարգային կոչման իրաւունքների տէրն է (պահպանում է):

155. Քաղաքացիների և գիւղացիների որդեգրելը կատարում է որդեգրւածներին նրանց ընտանեական ցանկի մէջ անցնելով, պահպանելով 146—150, 152, 154 և 156¹—156⁷ յօդւածների կանոնների մէջ ասւածները:

156. Վաճառականների որդեգրւածներին թոյլ է տրւում անցկացնել վաճառականական վկայագրերի մէջ որդեգրողի որդոց հետ հաւասարապէս:

156¹ Որդեգրողը, որդեգրողի վերաբերմամբ օրինաւոր որդոց բոլոր իրաւունքներն ու պարտաւորութիւններն է ընդունւում, որ ցոյց են տրւած 164—195 յօդւածներում, և ձեռք է

բերում որդեգրողի բարւոր ձեռք բերած կարողութեան ժառանգութեան իրաւունքն, այն պայմանով միայն, որ որդեգրողի, որ ըստիւր որդիք չունի, ժառանգելի կալւածքը բաժանւի նրա աղջիկների (եթէ միայն ունի) և որդեգրողի մէջ հաւասար կերպով:

156² Որդեգրւելը, որդեգրողին իրաւունք չի տալիս, որդեգրողի ծառայութեան համար, թոշակ և միանւագ նպաստ ստանալու:

156³ Որդեգրւածը որդեգրողի ազգականներին ժառանգելուն մասնակցում է այն ժամանակ, երբ դրա համար օրինական ազգականութեան պատճառով միայն իրաւունք ունի:

156⁴ Որդեգրողի ստորագիծ ժառանգները, նրա տեղը բռնում են ժառանգելիս՝ ներկայացուցչութեան իրաւունքով:

156⁵ Որդեգրողն առանց ժառանգի մեռնելու ղէպքում, նրա բարւոր ձեռք բերած կայքը 1141 յօդւածում զժազրւած կանոնի համաձայն անցնում է որդեգրողին, բայց այն կայքը, որ ընծայարբերել են որդեգրողին նրա հայրը կամ որդեգրողը, վերադարձնում է առաջին կամ վերջինին, նայելով թէ, որից է ստացւած (1142 յօդ.):

156⁶ Գիւղացիների որդեգրածների ստացւածքային իրաւունքները որոշւած են համաձայն կանոնների, որ զժազրւած են Դասակարգային կոչման Օրէնքների (հրատ. 1876 թ.) Առանձին Յաւելւածի մէջ:

157. Քաղաքացիների և գիւղացիների ընտանիքներին գրելը պէտք է քաղաքային և գիւղական համայնքների գիտութեամբ արւի, բայց այդպէս գրելու համար նրանց համաձայնութիւնը չի պահանջուում:

160. Բոլոր վարչութիւնների ստորին կարգի գիւտորականներին թոյլատրուում է երեխաներ որդեգրել ոչ այլ կերպ, բան պատշաճաւոր իշխանութեան վճռով:

I ծնողների իրաւունքները:

164. Ծնողի իշխանութիւնը տարածուում է երկու սեռի և ամեն հասակի որդոց վրա, օրէնքով այդ մասին որոշւած սահմաններում և տարբերութեամբ:

165. Ծնողները, անհնազանդ և անբարհաւած որդոց ուղղելու համար, իրաւունք ունին գործ դնել տնային ուղղիչ միջոցներ: Այդ միջոցների ապարդիւն լինելու դէպքում, ծնողներն իշխանութիւն ունին, 1) երկու սեռի որդոց, որ պետական ծառայութեան մէջ չեն գտնուում, ծնողական իշխանութեանը յամառապէս չհնազանդելու համար, անբարոյական կեանքի և այլ յայտնի արատների համար, դնել բանդ, պատժական օրէնքի (1885 թ. հր.) 1592 յօդւածի որոշւած կանոնների համաձայն. 2) բողոքել նրանց դէմ դատաստանական հիմնարկութիւններին:

166. Որդիների ծնողներին անպատուելու

գործերի մէջ գործադրուում են այն կանոնները, որ գծադրւած են դատաւարական օրէնքների մէջ:

168. Երեխաների կողմից, նրանց հասած անձնական վիրաւորանքների համար ծնողների դէմ որ և է քաղաքացիական կամ քրէական պահանջ թոյլատրելի չի: Բայց այս կանոնը չի տարածուում այն դէպքերի վրայ, երբ ծնողները, յանձին իրենց որդոց, այնպիսի գործողութիւններ են թոյլ տալիս, որոնք ընդհանուր օրէնքներով ենթակայ են քրէական պատժի. այս դէպքում, տեղական իշխանութիւնները, հասցնելով հարկաւոր պաշտպանութիւն նեղեալներին, գործի քննութեան և մեղաւորներին դատի ենթարկելու ժամանակ գործում են քրէական օրէնքների համաձայն:

169. Ծնողները չեն կարող հարկադրել իրենց որդոց կատարել ապօրինի գործողութիւններ կամ մասնակցել նրանց. որդիք այսպիսի դէպքում ազատուում են նրանց հնազանդելու պարտականութիւնից, հակառակ իրենց խղճի, յատկապէս նրանում, ինչ որ պահանջուում է նրանց սեփական դատողութիւնը և կամբը:

170. Ծնողները որդոց կեանքի վրա իրաւունք չունին, և սպաննելու համար դատուում և պատժուում են քրէական օրէնքներով:

II. Ծնողների պարտաւորութիւնները:

172. Ծնողները պարտաւոր են անչափահաս

որդոցը տալ սնունդ, հազուատ և դաստիարակութիւն, բարի և պատուաւոր ըստ իր կոչման:

173. Ծնողները պարտաւոր են ուշադրութիւն դարձնել որդոց բարոյական կրթութեան վրա և աշխատել տնային դաստիարակութեամբ պատրաստել նրանց բարբերը և աջակցել տէրութեան նպատակներին: Ծնողների կամքին է թողնում դաստիարակել իրանց որդոցը տանը կամ տալ նրան հասարակական հիմնարկութիւններ՝ պետութեան կամ մասնաւոր մարդկանց հիմնած:

174. Որդոց որոշ հասակ հասնելուց ետ, ծնողները հոգս են տանում տղայոց տալ ծառայութեան կամ աշխատանքի և աղջկերանց մարդու տալու:

175. Անշափահաս որոց անձնական վերաւորանք հասցնելու դէպքում, ծնողներն իրաւունք ունին միջամտել նրանց տեղ և օրինասահման կարգով պահանջներ անել:

III Որդոց պարտականութեան մասին:

177. Որդիք պարտաւոր են ցոյց տալ ծրնողներին անկեղծ սրտով յարգանք, խոնարհութիւն, սէր և հնազանդութիւն. իրօք ծառայել նրանց, նրանց մասին խօսել յարգանքով, և ծնողների խրատներն ու ուղղութեան հրաւիրելը տանել համբերութեամբ և առանց տրտունջի: Որդոց յարգանքը դէպի ծնողաց յիշատակը պէտք է շարունակի և ծնողների մահանից յետոյ:

IV. Ծնողական անձնական իշխանութեան դադարումը:

178. Ծնողական անձնական իշխանութիւնը մահւամբ է միայն դադարում, կամ դասակարգային կոչման իրաւունքի զրկումով, երբ վերջին դէպքում որդիք չեն հետեւում ծնողներին դէպի արտը:

179. Ծնողական անձնական իշխանութիւնը չի դադարում, բայց սահմանափակում է. 1) որդոց հասարակական դպրոց մտնելով, որի վարչութիւնը նրանց կրթութեան վերաբերմամբ անցնում է ծնողների տեղը. 2) որդոց ծառայութեան տալով, երբ մտնելով նոր յարաբերութեան մէջ և նոր պարտաւորութիւններ ստանալով նրանց միջոցով, նորա չեն կարող արդէն նախկին՝ ծնողներից անմիջական կախման մէջ մնալ. 3) աղջկերանց ամուսնանալով, բանի որ մի անձը երկու անսահմանափակ իշխանութեանց, ինչպէս են ծնողական և ամուսնական, բաւարարութիւն տալ անկարող է, և աղջիկը, թողնելով իր տունը և միանալով ամուսնուն, չի կարող ծնողների հնազանդութեանը ենթարկւել այն չափով, ինչպէս նրանց մօտ մնացած ուրիշ որդիքը:

Պրակ II.—Ծնողների իշխանութիւնը կայքի վրա.

180. Որդոց անշափահասութեան ժամանակ, ծնողները կառավարում են որդոց իրենց պատկանած կայքը. խնամակալական իրաւունքով, հետեւեալ բաժնում զրւած կանոնների համաձայն:

181. Չափահաս որդոց վրա ծնողական իշխանութեան ազդեցութիւնը, նրանց կայքի վերաբերմամբ, տարբեր կերպով է սահմանուած օրէնքով, համաձայն դասակարգային կոչման՝ անբաժան և բաժանուած որդոց:

I. Անբաժան որդոց մասին:

182. Անբաժան որդիք իսկապէս կոչուում են նորա, որոնց՝ հայրական կալւածքից դեռ ոչ մի մասն չէ բաժին հանուած:

183. Անբաժան որդիք չեն կարող ծնողական, կամ սպասելիք ժառանգութեան այլ կալւածքներ ոչ ծախել, ոչ դրաւ դնել:

184. Անբաժան որդոց փոխառութեան թրղթերով և առհասարակ ամենատեսակ պարտքերի ակտերով պահանջներին ծնողները պատասխանատու չեն, եթէ այդ թղթերն ու ակտերը տրուած են առանց նրանց համաձայնութեան և լիազօրութեան:

185. Ծնողների համաձայնութիւնը (յօդ. 184) վկայուում է կամ նոցա ինքնագիր ստորագրութեամբ ակտերի վրա, և կամ անզրպէտ լինելու դէպքում, օրինական ձևով կատարուած հաւատարմութիւնով:

186. Ծնողների և կամ իրենց անբաժան որդոց բացակայութեան ժամանակ, նոցա դրամային փոխառութեամբ պարտաւորելու իրաւունքը հաստատուում է ծնողների թոյլատուութեան՝

պատշաճաւոր կարգով վկայարանուած թղթերով. այդ թղթերի մէջ պէտք է նշանակել այն գումարը, մինչի որը կարող է տարածուել վարկը:

187. Այդպիսի թոյլատուութեան հիման վրա անբաժան որդոց կատարած պարտաւորագրերին պատասխանատու են հայրերն իրենց կալւածքով, ճիշտ այնպէս, ինչպէս թէ դորա տուած են իսկապէս իրանք անձամբ:

188. Անբաժան որդոց կատարած բոլոր ակտերն ու հաստատութեան թղթերը, առանց ծրնողների թոյլատուութեան և համաձայնութեան՝ վերոյիշեալ կերպով հաստատուած, ծնողների նկատմամբ ճանաչուում են անվաւեր. բայց երկխաները, որ տւել են այդպիսի պարտաւորագրեր, եթէ նորա այդ ժամանակ արդէն եղել են չափահաս, պատասխանատու են նրանցով ապագայում ձեռք բերելու կամ ժառանգութեամբ իրեն հասնող ամբողջ կայքով:

189. Առևտրական դասակարգի մարդոց անբաժան որդիքը, առևտրական գործերում կարող են վարուել ոչ այլ կերպ, քան այն կանոնների հիման վրա, որ գծագրուած են առևտրի և ուրիշ աշխատանքների մասին Մարսային Օրէնսգրքում:

II. Բաժանուած որդոց մասին:

190. Որդիք ծնողներից բաժանուած են ճանաչուում, երբ նրանց բաժին հանուած կլինի հայ-

րական կալւածքից օրինական կամ որ և է այլ մասը:

190. Չափահաս դառած ժամանակ, որդիքը կառավարում և կարգադրում են իրենց բաժին հանւած կայքն անկախ. նորա կարող են ծախել կամ գրաւ դնել նրան ըստ իրենց սեփական հայեցողութեան, չպարտաւորելով այդ մասին ծնողների համաձայնութիւնը կամ թոյլատու-թիւնը հարցնելու:

192. Անբաժան որդոցից նորա, որոնք կըստանան կամ ձեռք կը բերեն իրենք իրենց մասնաւոր սեփականութիւն, նոցա կառավարելու և կարգադրելու նկատմամբ օգտուում են բաժանւած որդոց հետ միևնոյն տեսակ իրաւունքներով, ընդհանուր օրէնքների հիման վրա: Այս կանոնի սահմանափակումը, առևտրական դասակարգի վերաբերմամբ, նշանակւած են Առևտրական Դատավարութեան Օրէնսգրքի մէջ (հր. 1887 թ. յօդ. 556. 557):

193. Ծնողներն իրաւունք չունին իրենց (բաժան կամ անբաժան) որդոց բաժին հանւած կամ մասնաւոր սեփականութեան վրա, և չեն կարող կարգադրել նրանց ոչ այլ կերպ, քան նոցա սեփականատէրերի համաձայնութեամբ կամ լիազօրութեամբ, հակառակ դէպքում պատասխանատու լինելով իրենց պատճառով եղած վնասի համար՝ կողմնակի մարդոց հետ հաւասար կերպով:

194. Որդիք յամենայն դէպս պարտաւոր են,

թէկուզ նորա լինին ծնողներից բոլորովին բաժանւած, եթէ նորա գտնուում են աղքատութեան, ծերութեան և անկարութեան մէջ, հասցնել նոցա սնունդ և ապրուստ մինչի նոցա մահը:

195. Վէճերը և պահանջները ծնողների և որդոց մէջ կայքի վերաբերմամբ նայուում և վրձուում են դատաստանական հիմնարկութիւնների մէջ, քաղաքացիական դատավարութեան օրէնքների մէջ գծազրւած կանոնների համաձայն:

Գլուխ II. Աղագցական կապի մասին:

196. Ազգը (ծնունդը) ընտանիքի բոլոր անդամների արական և իգական սեռի միջի կապն է, որ մի ընդհանուր ցեղագլխից են առաջ եկել, թէկուզ և ոչ բոլորը նոցանից կրեն, նորա անունը կամ կոչումը:

197. Ազգականութեան մօտիկութիւնը որոշուում է գծերով և աստիճաններով:

198. Ծննդեան միջոցով մի անձի կապը միւսի հետ կազմում է աստիճանը, իսկ աստիճանների կապը, որ առանց ընդմիջւելու շարունակուում է, կազմում է գիծը:

199. Աստիճանը, որից ծագում են երկու կամ աւելի գծեր, նրա վերաբերմամբ կոչուում է սերունդ, իսկ այդ գծերը իրենց սերնդի նկատմամբ ճիւղեր կամ սերունդներ:

200. Գծերն երեք տեսակ են, ցածրնթաց, վերելակ և կողմնակի:

201. Ցածընթաց գիծը կազմում է տրւած անձից նրա որդուն, թոռանը, և այլն ղէպի նրա ապադայ սերունդը տարածուող աստիճաններից կամ ծնունդներից:

202. Վերելակ գիծը կազմում է տրւած անձից ղէպի նրա հայրը, պապը և այլն ղէպի նրա նախահայրերը գնացող աստիճաններից:

203. Վերելակ և ցածընթաց գծերի մէջ հաշուում են այնքան աստիճաններ, որքան ծընունդ կայ: Ըստ այսմ, ցածընթացում որդին բռնում է առաջին աստիճանը, թոռը երկրորդ, թոռնորդին երրորդ և այլն. վերելակ գծում առաջին աստիճանը բռնում է հայրը, երկրորդը պապը, երրորդը պապի հայրը և այլն:

204. Կողմնակի գծի աստիճանը հաւասարապէս հաշուում են ծնունդով, սկսելով տւած անձից և վեր ելնելով ուղիղ գծով ղէպի ընդհանուր ազգապետը, իսկ նրանցից անցնելով ցածընթաց գծով ղէպի այն ազգականը, որի ազգակցութեան աստիճանը որ վնդուում է: Ըստ այսմ երկու հարազատ եղբայրներ գտնւում են եկրորդ աստիճանում, հորեղբայրն ու եղբօր որդին երրորդ աստիճանում, երկու եղբօր կամ բրոջ որդիքը չորրորդ աստիճանում. հորեղբօր կամ մօրեղբօր, ինչպէս և հօրաբրոջ և մօրաբրոջ որդոց տղան հինգերորդ աստիճանում, նոցա թոռը վեցերորդ և այլն:

205. Առաջին կողմնակի գիծը ծագում է

առաջին վերելակ աստիճանից, այսինքն տւած անձի հօրից և մօրից և տարածւում է ղէպի տրւած անձի եղբօրը և բրոջը և նրանցից՝ նրանց որդոցը և այլն:

206. Երկրորդ կողմնակի գիծը ծագում է երկրորդ վերելակ աստիճանից, այսինքն երկու պսակից և երկու մահից և տարածւում է ղէպի տրւած անձի հօրեղբայրը, նրանից նրա որդուն և այլն:

207. Երրորդ կողմնակի գիծը ծագում է երրորդ վերելակ աստիճանից, այսինքն չորս պապի հայրերից և մայրերից և տարածւում է ղէպի նոցա ցածընթաց սերունդները:

208. Այս ձևով որոշւում են և հիմա կողմնակի գծերը վերելակներից ղէպի ցածընթացները:

209. Ազգականութեան մօտիկութիւնը որոշելիս, իբր ապացոյց ընդունւում են ծխական գրքերը և նայելով մարդկանց կոչմանը, որոց ազգականութիւնն է որոնւում, ազնւականների ցեղագրութեանց գրքերը, բաղաբային բնակչութեան գրքերը, ընկիղեայի ցուցումները և կոչման այլ վաւերաթղթերը:

210. Ազգականութեան աստիճանները. որոնցում արգելւում է պսակը կամ թոյլատրւում, նոյնպէս ինսամիութեան աստիճանները և կնքահայրութեան ազգակցութիւնը որոշւում են եկեղեցու կանոններով:

Գլուխ III. Ընտանեկան կարգի մէջ խնամակալութեան եւ հոգաբարձութեան մասին.

212. Երկու տեսակի խնամակալութիւնն և հոգաբարձութիւնն է կարգւած օրէնքով ընտանեկան կարգի մէջ.

1) Անշափահասների վրա.

2) Ապուշների, խելագարների, խուլ ու յամբերի և յամբերի վրա:

Մանօրութիւն. — Բոլոր այլ դէպքերում, բացի այս (212) յօււածի մէջ նշանակւածներից, կարգւելիք խնամակալութիւնները չեն պատկանում ընտանեկան հիմնարկութիւններին և որոշուում են Դասակարգային կոշման Օրէնքների, Քաղաքացիական Դատավարութեան Օրէնքներում և Յանձնաքների առաջն առնելու և կտրելու կանոնագրքում: Իսկ այն խնամակալութիւնները, որ մասնաւոր մարդիկ իրենց կալւածների վրա ինքնակամ կարգել են, օրէնքի առաջ ոչ մի ուժ չունին և դատարանում 'ի նկատ են առնուում չեղած:

Գլուխ I. Անշափահասների խնամակալութեան եւ հոգաբարձութեան մասին.

Գրակ I. Անշափահասների տարիքի և նրանց ստացւածքի վրա իրաւունքի մասին:

213. Անշափահասութեանը երեք հասակ է վերագրուում, առաջինը՝ ծննդից մինչի տասն և չորս տարեկան հասակը, երկրորդը՝ տասն և չորս տարիքից մինչի տասն և եօթը տարին,

երրորդը՝ տասն և եօթից մինչի քսան և մէկ տարեկան հասակը:

Մանօրութիւն. — Անշափահասութեան սկզբի երկու սեռի անձանց օրէնքների մէջ կոշուում են մանկահասակներ, երրորդում՝ անշափահաս, բայց այս տարբերութիւնը անւանումների մէջ ամեն ժամանակ չի պահուում:

214. Անշափահասակների տարիքը որոշուում է 1) ծխական արձանագրական (մետրիքական) գրքերով, որ նշանակուում են իւրաքանչիւր երեխի ծննդեան թիւն ու տարին. 2) քահանայի կամ կնքահօր տւած գրաւոր վկայութիւններով, կամ գոցա չլինելու դէպքում, այլ արժանահաւատ անձների:

215. Տարիքի որոշելու համար ընդունուում են նոյնպէս. 1) խոստովանութիւն և ս. Հաղորդութիւն ընդունողների՝ ծխական ցուցակներով այդ անձանց տարիքի նշանակումով. 2) աղնականների ցեղագրութեան և քաղաքային բնակչութեան գրքերով և բեվիդիայի ցուցումներով:

216. Արգելուում է միայն մասնաւոր մարդու սեփական ցուցումներն ընդունել իբր ապացոյց տարիքի:

II. Ստացւածքների վրա անշափահասների իրաւունքի մասին.

է17. Անշափահասները չեն կարող ոչ կառավարել իրենց կալւածքն անմիջապէս, ոչ կարգադրել, ոչ որ և է հաստատութեան ձևով օտա-

ըացնել և ոչ էլ իրենցից լիագօրութիւն տալ ուրիշներին:

218. Արգելում է կատարել անշափահասների անունից որ և է թուղթ և գործողութիւններ, կամ նրանց կողմից գրածներն ընդունել վաւերական և ՚ի կատար ածել:

Մանօրութիւն.— Եթէ երևան գան գրաւթղթեր, տրւած մանկահասակների կողմից, բացի նրանց ոչնչացնելուց, միւս պայմանգիր կնքող կողմից առնում են այդ թղթերի գանձարանին վճարելի արժէքի կրկնակին իբր տուգանք: Մանկահասակի կամ անշափահասի կալքը գիտութեամբ գնողը առանց այդ մասին պատշաճաւոր թոյլտուութիւն կամ դրա մասին գոյութիւն ունեցող օրէնքների պահանջով հոգաբարձուների համաձայն, բացի գնած կալածքի վերագարձնելուց, առանց որ և է վարձատրութեան, ենթարկում է քրէական օրէնքներով պատասխանատուութեան:

219. Տասն և չորս տարեկան հասակը անցնելուց յետոյ, մանկահասակը թէև ինքը կարող է խնդրել իր համար հոգաբարձու խորհրդի և բոլոր գործերի մէջ պաշտպանութեան համար, նոյն առաւելութիւններով ինչպէս որ խնամակալութեան մասին է պատւիրւած, բայց նրա իրաւունքները դրանով չեն մեծանում եթէ կառավարում է ստացւածքը և նրա կողմից տրւած որ և է գործողութիւն-վաւերագրութի մասին համաձայնութիւնը ըստ առաջնոյն հաշուում է ոչինչ:

220. Տասն եօթ տարեկան հասակը հասածը սկսում է կառավարել իր կալւածքը, բայց պարտքեր անել, տալ գրաւոր պարտաւորութիւններ, և կատարել ակտեր և որ և է համաձայնութիւններ. նա և որևիցէ շահեցողութեան մէջ գտնւած դրամագլուխները կարգադրել կամ այդպիսիներն ետ ստանալ վարկային հաստատութիւններից չի կարող, առանց տարբերութեան՝ բաժանւած երեսանների՝ անբաժաններից, ոչ այլ կերպ, բացի հոգաբարձուների գրաւոր ստորագրութիւնով և համաձայնութեամբ, առանց որի նրանց տւած որ և է պարտաւորագիր չեն կարող իսկական նկատուել:

221. Ստացւածքը կառավարելու լիակատար իրաւունքը և պարտաւորութիւնների մէջ մտնելու ազատութիւնը ձեռք են բերում ոչ այլ կերպ, բան չափահասութեան տարիքին հասնելը, այսինքն քսան և մէկ տարիքին հասնելը:

222. Գրաւոր պարտաւորագիր տւող անշափահասը, կամ առանց խնամակալի համաձայնութեան իր կողմից որ և է գործողութիւն կատարողը, նրանցով չի ենթարկւում որ և է պահանջի և պատասխանի ոչ անշափահասութեան ժամանակ և ոչ էլ չափահաս դառնալիս:

Գրակ II. Խնամակալութիւն և հոգաբարձութիւն կարգելու մասին.

225. Փորրահասակների կայրի և անձի վրա

խնամք տանելու համար կարգուամ է խնամակալութիւն:

226. Ծնողների կենդանութեան ժամանակ նրանց հասած կայքի խնամակալութիւնը պատկանում է հօրը:

227. Ծնողները իրաւունք ունին իրենց հոգևոր կտակի մէջ իրենցից յետոյ մնալու որդոց և կայքի վրա խնամակալներ նշանակել իր սեփական ընտրողութեամբ:

է28. Ծնողների նշանակած խնամակալները գտնուում են պետութեան կոմից նշանակած խնամակալների համար սահմանուած վարչութեանց ստորադրութեան տակ:

229. Եթէ կտակի մէջ առանձին խնամակալներ չեն նշանակուած, մանկահասակ երեխաներին հասած կայքի համար, այն ժամանակ խնամակալութիւնը պատկանում է կենդանի մընացած հօրը կամ մօրը, եթէ 'ի նկատի չկան պատճառներ, որոնցով նորա 256 և 258 յօդուածների հիման վրա չէին կարող լինել խնամակալներ:

230. Եթէ ծնողը խնամակալական կառավարութիւնից չի հրաժարւի և եթէ կրտակով չէ նշանակուած նրան օգնական խնամակալ, այն ժամանակ խնամակալութիւնը միայն նրան է յաձունուում, առանց ուրիշների մասնակցութեան:

231. Երբ կտակի մէջ խնամակալ չէ նշանակուած և կենդանի մնացած հայրը կամ մայրը

այդ պարտաւորութիւնը չեն ընդունում իրենց վրա, այն ժամանակ Տէրութիւնն է խնամակալներ ընտրում և նշանակում:

232. Զերնիգովի և Պալտաւի նահանգներին է վերաբերում:

233. Ազնւականների որբերի խնամքը դրուում է Ազնւականների Խնամակալութեան վրա:

234. Անձնական ազնւականների որդոց մասին հոգացողութիւնը պատկանում է Որբերի Դատարանին կամ նրան փոխարինող հիմնարկութեանը, բայց եթէ անձնական ազնւականների որդոցը հասել է կալուածք, որի վրա բնակչութիւն կայ, այն ժամանակ այս կալուածքը մըտնում է ազնւականների խնամակալութեան տակ:

236. Տոհմական ազնւականութեան պատկանող հոգևոր անձանց երեխաներին խնամակալներ նշանակուում են, միւս ազնւականների հետ միևնոյն հիմունքների վրա, ազնւականութեան խնամակալութիւնից. սրբազնագործ պաշտօնեաների և եկեղեցական զպիւրների երկու սեռի գաւակների վրա խնամակալութիւն կարգելը պատկանում է հոգևոր իշխանութեանը:

238. Քաղաքացի մանկահասակ որբ երեխաների հոգացողութիւնը յանձնուած է քաղաքային Որբերի Դատարանին կամ այն հիմնարկութեանը, որ կատարում է նրա պաշտօնը:

240—249. Մի մասը վերացուած է, միւս մասը մասնաւոր բնոյթ ունի:

250. Ազնւականութեան Խնամակալութիւնը և Որբերի Դատարանը որբերի դործերի կառավարելուն և հայեցողութեանը ձեռնարկում են,

1) ազնւականութեան պարագլխի և քաղաքագլխի, նրանց վարչութեան տակ ընկնող որբացած երեխաների, որ մնացել են առանց վերահասութեան, մասին տւած ծանուցումից յետոյ.

2) մերձաւոր ազգականների ծանուցմամբ, կամ երկու կողմնակի մարդոց և ծխական քահանայի վկայութեամբ. 3) իրանից բարձր կամ հաւասար առենեկան տեղի ծանուցման համաձայն:

251. Այդ ծանուցման համաձայն Ազնւականութեան Խնամակալութիւնը և Որբերի Դատարանը պարտաւոր են.

- 1) Տեղեկանալ մանկահասակի կալւածքի մասին.
- 2) Նշանակել նրա անձի և կալւածքի վրա խնամակալ՝ ծնողների կտակի մէջ նշանակւածին կամ, եթէ այդ չէ արւած, այն ժամանակ խնամակալ ընտրեն իրենք:
- 3) Երբ կալւածք չէ մնացել, այն ժամանակ աշխատել մանկահասակին համաձայն նրա դասակարգային կոչման և հասակին տալ հասարակական դպրոց կամ որբերի տները, կամ պետական ծառայութեան տալ, կամ տեղաւորել բարեացակամ անձանց մօտ արհեստ կամ աշխատանք սովորեցնելու համար:

Մանօրութիւն. Խնամակալներ նշանակուած են օրէնքի համաձայն բոլոր մանկահասակների համար առանց ջնկողութեան, ունին նորա ստացւածք թէ ոչ:

253. Խնամակալների դրական թիւ չէ որոշւած, կարող է մի խնամակալ նշանակել զանազան գաւառներում գտնւած մի կալւածքի:

254. Խնամակալներ կարող են նշանակւել ինչպէս ազգականներից և խնամիներից մանկահասակների, այնպէս և կողմնակի մարդկանցից:

256. Խնամակալի ընտրութիւնը պիտի ընկնի այնպիսի մարդոց վրա, որոնք բարոյական յատկութիւններով յոյս կուտան մանկահասակների հոգացողութեանը, որ նորա առողջ լինին, բարի կրթութիւն ստանան, և իրենց կոչման համապատասխան բաւարար ապրուստ, և որոնցից կարելի է սպասել հայրական խնամք: Ըստ այսմ արգելուած է խնամակալ նշանակել, 1) հայրական և օրփական կարողութիւնը վատնածներին. 2) յայտնի և երեսցող արատներ ունեցողին կամ դասակարգային կոչման իրաւունքներից զրկւած կամ բոլոր սեփական իրաւունքներից և արտօնութիւններից, ինչպէս անձամբ այնպէս և դասակարգային կոչմամբ ձեռք բերած, և կամ համաձայն Պատժական Օրէնքների 50-րդ յօդւածի միքանի անձնական իրաւունքներից և արտօնութիւններից. 3) իրենց խիստ վարեցողութեամբ յայտնի անձանց. 4)

մանկահասակների ծնողների հետ վէճ ունեցող-
ներին. 5) սնանկներին:

259. Խնամակալները գտնուում են այն հիմ-
նարկութիւնների անմիջական ստորագրութեան
տակ, որոնցից՝ նրանից իւրաքանչիւրը նշա-
նակել է:

260. Մանկահասակը տասն և չորս տարե-
կան դառնալուց յետոյ ձեռք բերելով իրեն խը-
նամակալ խնդրելու իրաւունք, այդ առթիւ նա
դիմում է խնդրով Ազնւականների Խնամակա-
լութեանը կամ Որբերի Դատարանին, զրանցից
որին նա պատկանում է:

261. Խնամակալներ նշանակելու հիմնար-
կութիւններից ջոկ, մանկահասակներին խնամա-
կալ եթէ կտակով չեն նշանակւած, կարող են նը-
շանակել միայն Բարձրագոյն Իշխանութեամբ ևս:

Ամուսիններից մէկի՝ միւս ամուսնու կսակով վերապան-
ւած տնտեսային կալւածքի ցման սիրապետութեան մասին:

533¹ Տոհմային կալւածքը, որ թողել է ա-
մուսիններից մէկը միւսին ցման տիրապետելու
իրաւունքով, նրա վրա հաստատում է կալւածքի
ցուցադրութիւնը կազմելուց յետոյ: Այս ցուցա-
դրութիւնը, որ իր մէջ պէտք է ամփոփէ ինչ-
պէս նրանց տրուող անշարժ կալւածքը, նոյնպէս
և նրա մէջ գտնւած շարժական ստացւածքը, որ
ըստ օրհնի նրան է պատկանում՝ կատարւում է

ցման տիրապետողի, հաշուով, տեղական պատ-
շաճաւոր իշխանութեան ձեռքով, օրինական ժա-
ռանգների ներկայութեամբ, կամ նոցա հաւա-
տարմատարների, կամ թէ, եթէ այդ ժառանգ-
ներն անշափահաս են, նրանց խնամակալների
կամ հոգաբարձուների ներկայութեամբ: Իսկ եթէ
այս վերջիններն իրենք են նշանակւած այդ կալ-
ւածքի ցման տէրեր, այն ժամանակ, ցուցա-
դրելիս նրանց հետ միասին պէտք է ներկայ լի-
նին ազնւականների խնամակալութեան, կամ որ-
բերի դատարանի անդամները, կամ առհասարակ
այն տեղերի (հիմնարկութիւնների)՝ որ խնամա-
կալական գործեր են վարում: Կալւածքը ցուցա-
դրելու պարտաւորութիւնից չի կարող ցման տի-
րապետողը հեռացնել կտակով, որով այդ կալ-
վածքը տրւում է նրան ժամանակաւոր տիրա-
պետութեան համար:

533² Ծման տիրապետելու իրաւունքը կա-
րելի է տալ և անբաժան կալւածքի համար: Այդ
դէպքում ցման տիրապետողն օգտուում է այդ
կալւածքի եկամուտներով, համապատասխան
միւս մասնակիցների:

533³ Եթէ որ և է վարկային հիմնարկութեան
մէջ գրաւ դրւած կալւածքը, որ ցման տիրելու
իրաւունքով անցնում է մէկին ու ենթակայ է
բաժանման, այն ժամանակ վարկային հիմնար-
կութիւնների մէջ գրաւ դրւած կալւածները ցու-
ցադրելիս, պէտք է պահպանւին այն բոլոր կա-

նոնները, որ վարկային հիմնարկութիւնների մէջ
զբաւ զբաւ կալւածների բաժանելու մասին են
սահմանւած:

533⁴ Յման տիրելու համար յանձնւած կալ-
ւածքի բոլոր եկամուտները պատկանում են
ցման տիրապետողին՝ նախկին սեփականատիրոջ
մահւան օրից սկսած: Նոյն ժամանակից և նա
օգտուում է առհասարակ բոլոր յարմարութիւն-
ներով և օգուտներով, որ այդ կալւածքի տիրա-
պետութեան հետ են կապւած:

533⁵ Յման տիրապետողը պարտաւոր է
ցման տիրապետութեան տակ գտնւած կալւածքը
պահել և պահպանել աւերումից և փշանալուց
բոլոր իրենից կախւած միջոցներով, այդ կալ-
ւածքի միջոցների և դրութեան համապա-
տասխան:

533⁶ Յման տիրապետողը պարտաւոր է կալ-
ւածքի մէջ գտնւած անտառները բաժանել, ան-
տառային տնտեսութեան կանոնների համաձայն՝
տարեց տարի կտրելու հատարածնի, համապա-
տասխան ծառերի նորից կտրելու համար հաս-
նելու միջոցին: Եթէ այդ կալւածքի միջի ան-
տառները, աննշան կամ քիչ արժէքաւոր լինե-
լու համար անյարմար և անօգուտ է բաժանել
հատարածիներին, այն ժամանակ ցման տիրա-
պետողին թոյլ է տրւում գործածել նրանից ան-
տառային նիւթեր՝ միմիայն վառելիքի և կալ-
ւածքի մէջ գտնւած բնակութեան տեղերի և

տնտեսական այլ շինւածքների պահպանու-
թեան համար:

533⁷ Յման տիրապետողին թոյլ է տրւում
իրենն պատկանող ցման տիրապետելու իրա-
ւունքը յանձնել ուրիշի, լիակատար կերպով կամ
թէ նրա որ և մասը, որոշ ժամանակով, հետե-
եալ կանոնները պահպանելով.— 1) նա կարող է
տալ ուրիշին իրեն տրւած տիրապետելու իրա-
ւունքը միայն այն տարածութիւնով և այն սահ-
մանափակումով, որոնք օրէնքով որոշւած են
ցման տիրապետելու նկատմամբ. 2) այդ իրա-
ւունքն ուրիշին տալու ժամանակը չպէտք է ա-
ւելի երկար լինի նրանից, քան որ օրէնքով կա-
րող են անշարժ կալւածքը կապալով տալ. 3)
յանձնւած իրաւունքից օգտուելու համար կապա-
լադրամը պէտք է վճարի կապալառուն ցման
տիրապետողին իւրաքանչիւր տարւայ համար
տարւայ վերջին միայն և 4) այս հիման վրա
ցման տիրապետելու իրաւունքի ուրիշին յանց-
նելու մասին կայացած պայմանագրերը պարտա-
ւորական են և սեփականատիրոջ ժառանգների
համար, որոնց պէտք է կալւածքն անցնի ցման
տիրապետողից յետոյ: (Նախել 1692¹ յօդւածը):

533⁸ Ժամանակ ունեցող բոլոր պարտա-
ւորագրերը, որ անցնում են կալւածքի հետ նրա
ցման տիրապետողին, մնում են մինչի որոշած
ժամանակի անցնելը՝ իրենց ներգործութեան մէջ:

533⁹ Յման տիրապետութեան յանձնւած

կալւածքով ապահովւած պարտքերը հատուցուում են այդ կալւածքից. նախկին սեփականատիրոջ այլ պարտքերը, որ չեն ապահովւած ոչ այդ կալւածքով, ոչ ուրիշով՝ մասնադրուում են ցման տիրապետողից և նախկին սեփականատիրոջ ժառանգներից ստացելու համար. համապատասխան այն կալւածքի, որ անցնում է առաջին՝ ցման տիրապետութիւն, իսկ վերջիններին սեփականութիւն:

533¹⁰ Այն գումարը, որ վարկային հիմնարկութեան եղած պարտքի պատճառով ցման տիրապետութեան տակ եղած կալւածքի վաճառումից ձեռք կը բերւի, բացի այդ պարտքից, կամ կալւածքի պետական կամ մասնաւոր վճարքի համար ծախւելիս՝ բացի այդ պարտքից դրուում է պետական զբանստունը կամ մի այլ պետութեան հաստատած կամ հովանաւորած վարկային հիմնարկութեան մէջ, տոկոս բերելու համար, որ տրուում է ցման տիրապետողին, իսկ ինքը զբանստունին ընդունուում է նախկին սեփականատիրոջ ժառանգների սեփականութիւն:

533¹¹ Կալւածքի ցման տիրապետողը պարտաւոր է ճշտապէս կատարել կալւածքի վրա դրւած՝ օրէնքով որոշւած պետական, հասարակական և համայնական տուրքերը:

533¹² Ցման տիրապետողի մահից յետոյ, կալւածքն անցնում է սեփականատիրոջ ժառանգներին, ընդհանուր կարգւած ձեռով, կամ

նրա կտակով, այս նիւթին վերաբերեալ օրէնքների հիման վրա:

533¹³ Ամուսիններից մէկի միւսին տւած տոհմային կալւածքը ցման տիրապետելու իրաւունքն ինքն իրեն ոչնչանում է, 1) երբ ամուսիններից մէկի մահից յետոյ ոչ ուշ քան երկու տարւայ ընթացքում, կալւածքի և ամուսնութեան հետ կապւած քաղաքացիական իրաւունքների և արտօնութիւնների մասին սկսած պահանջի սլատճառով, նրանց ամուսնութիւնը անվաւեր կը ճանաչւի. 2) երբ նա կը լուծւի օրինական կարգով. 3) երբ միւս ամուսնուն ցման տիրապետելու համար թողւած կալւածքը, դուրս կուգայ, որ արդէն նրա սեփականութիւնից ելած է և անցել է մի այլ անձի:

1070. Տոհմային կալւածքը կարելի է կտակել կենդանի մնացող ամուսնուն միայն այն կտակի միջոցով, որ կայացած է նոտարական կամ հաստատելու կարգով, կամ թէ այնպիսի կտակով. որ լինելով գրւած ամբողջը կտակողի սեփական ձեռքով, անձամբ տրւած պահ խնամակարական խորհրդին կամ Կայսեր. Մարզասիրական Ընկերութեան բաժնի ղիւանատանը, կամ այդ ընկերութեան հոգաբարձական խորհրդին:

Ամուսինների ժառանգելու կարգի մասին.

1148. Յօդ. ծանօթութիւն. — Ամուսինը, որին տրւած է միւս ամուսնու տոհմային կայքին ցման

տիրապետելու իրաւունք, զրա միջոցով զրկուում է իրեն հասանելի ընդհանուր օրէնքների համաձայն որոշւած այդ ստացւածքի բաժնից, բայց նա կարող է, ըստ իր ցանկութեան, չմտնելով իրեն տրւած ցմահ տիրապետելու իրաւունքների մէջ, հրաժարւել նրանից և նրա տեղ պահանջել այդ կալւածքից իրեն հասանելի որոշւած մասն ՚ի սեփականութիւն:

IV. Հ ա ս ու Ր

Ջինւորական պարտաւորութիւնների կանոնադիրք.

25. Ջինւորական իսկական ծառայութեան մէջ գտնւած անձինք պահպանուում են իրենց ամբողջ ծառայութեան ընթացքում՝ իրենց կոչման բոլոր անձնական և ստացւածքային իրաւունքները, բայց ծառայութեան պարտաւորական ժամանակամիջոցում, հպատակելով ծառայութեան բոլոր պահանջներին և կանոններին, ենթարկւում են հետևեալ սահմանափակումներին, 1) իսկական և պարտաւորական ծառայութեան մէջ գտնւած զինւորներին արգելւում է ամուսնանալ. մի բանի տեղերի համար, զրանից բացառութիւններ անուում են ըստ Բարձրագոյն հաստատւած զինւորական և ծովակալական-խորհրդի կանոններով: 2) սպաներին չի թոյլ տրւում ամուսնանալ նախքան քսաներեք տարեկան հասակը, զինւորական-ցամաքային վարչութեան մէջ քսան

և ութերորդ տարիքին չհասնողներին, իսկ զինւորական ծովային վարչութեան մէջ քսանհինգ տարիքին՝ թոյլ է տրւում իշխանութեան կողմից ոչ այլ կերպ, երբ կը ներկայացնեն պատշաճաւոր տեղից ծովային և զինւորական կանոններով սահմանւած չափի համեմատ՝ ստացւածքային վկայական. նոյն սահմանւած կանոններով որոշւում են տեղական պայմանների համաձայն, անօրութիւն ներկայացնելու ընդհանուր կանոններից և անհրաժեշտ բացառութիւններ:

IX. Հ ա ս ո Ր. — Դասակարգային կոչման մասին.

Յօդ. 5. Բարձր կոչման ամուսինն, այդ կոչման իրաւունքը տալիս է իր կնոջն, եթէ նա դատական վճիռներով, կոչման իրաւունքներից, կամ առանձին, անձնական և կոչմամբ իւրացրած իրաւունքներից և արտօնութիւններից զրկւած անձերից չէ: Կինն իր կոչումը չի տալիս ոչ որդոցը և ոչ ամուսնուն. բայց ինքը լիովին կամ բանի մի սահմանափակումներով պահպանում է բարձր կոչման իրաւունքներն, եթէ դորա պատկանում էին նրան մինչի ամուսնութիւնը ըստ իր ծագման, կամ ձեռք են բերւած ամուսնութեան միջոցով:

44. Իւրաքանչիւր տոհմական ազնւական տալիս է իր կնոջը իր կոչումը, չնայելով նրա ծագմանը կամ նախընթաց ամուսնութեանը:

45. Մահանից յետոյ բարձր աստիճան ստացած մարդոց ամուսիններին իրաւունքը է տրուում կոչել այս աստիճաններով և օգուել նրա հետ կապ ունեցող արտօնութիւններով, եթէ միայն նրանց ամուսիններին աստիճանի արժանացնելիս, այդ մասին որոշւած ծառայութեան ժամանակը վերջացել է նախքան նրա մահը:

46. Եթէ տոհմական ազնւականութեան իրաւունք տուող շքանշանով պարգևատրուելու ներկայացրածը նրանով վարձատրւի իր մահից յետոյ, այդ մասին տեղեկութիւն չլինելու պատճառով, այն ժամանակ նրա այրին այս շքանշանի վարձատրութեամբ ձեռք բերող իրաւունքներից չի զրկուում:

53. Անձնական ազնւականութիւնը ամուսնութեան միջոցով մարդուց տրուում է կնոջն այն հիման վրա, ինչպէս և տոհմական ազնւականութիւնը:

328. Տոհմական ազնւականութեան իրաւունքներ չունեցող անձի հետ ամուսնացող տոհմական ազնուհուն չի արգելուում մինչի նրա մահը տիրապետել ազնւային կալւածքի, որ հասել է նրան մինչի այդ ամուսնութիւնը ժառանգութեան միջոցով կամ այլ օրինական կարգով, բայց նորից ձեռք բերել բնակեցրած կալւածքներ գնման հաստատութեամբ, ընծայագրի և այլ գրութեամբ, կամ որ և է ձեի հաստատութեամբ, թոյլատրուում է ոչ այլ կերպ, քան քա-

ղարացիական օրէնքներով սահմանւած կանոնների համաձայն: Եթէ նրա ամուսինն յետագայում ծառայութեամբ կամ այլ կերպ ձեռք բերէ տոհմային ազնւականութեան իրաւունքներ, կամ նա ոչ տոհմական ազնւական ամուսնու մահից յետոյ կմնայ այրի՝ առանց նրանից որդիներ կամ ուղղագիծ սերնդի, կամ թէ նորից կամուսնայ, բայց տոհմական ազնւականի հետ, այն ժամանակ նրան կը թոյլատրւի նորից ձեռք բերել բնակեցրած ազնւային կալւածքներ, տոհմական ազնւականների համար այդպիսիներ ձեռք բերելու համար սահմանւած ընդհանուր կանոնների համաձայն:

329. Երբ այրուն կմնան ոչ տոհմական ազնւականի հետ ամուսնութիւնից ծնւած որդիներ, այն ժամանակ բնակեցրած կալւածքներ նրան թոյլ է տրուում ձեռք բերել այն սահմանափակումներով, ինչպէս և ամուսնու կենդանութեան ժամանակ:

347. Օրէնքով չլուծւած ամուսնուն արգելուում է վանք մտնել՝ կնոջ կենդանութեան ժամանակ:

367. Սրբազնագործ պաշտօնեաներն և եկեղեցական դպիրները օրինական պսակով տալիս են իրենց կոչման իրաւունքներն իրանց կանանց:

368. Տոհմական ազնւականութեան չպատկանող սրբազնագործ պաշտօնեաների և եկեղեցական դպիրների այրիներն եթէ իրենք չունին

բարձր կոչման իրաւունքներ՝ օգտուում են, սրբազնագործ պաշտօնեաների այրիք՝ անձնական ազնականութեան իրաւունքով, իսկ եկեղ. դպիրներին այրիք՝ անձնական պատւաւոր բաղարացիութեան իրաւունքներով:

383. Հայ-Լուսաւորչական եկեղեցու աշխարհի հոգևորականները օրինական ամուսնութեան միջոցով տալիս են իրենց կանանց՝ իրենց կոչման իրաւունքները, որոնք այդ իրաւունքները պահում են իրենց ամուսինների մահից յետոյ ևս, եթէ դատական վճիռներով չեն զրկւի նրանցից, և չեն ամուսնանայ այլ կոչման անձանց հետ:

Մանօթուփուհ. Հայ-Լուսաւորչական եկեղեցու տոհմական ազնականութեան չպատկանող սրբազնագործ պաշտօնեաների, դպիրների այրիները կոչման այն իրաւունքն օգտուում են, որ 368 յօդուածով տրւած են ուղղադաւան եկեղեցու սրբազնագործ պաշտօնեաներին և դպիրներին:

539. Վաճառականը տալիս է կնոջն իր կոչումը, լինի նա թէկուզ աւելի ստոր. իսկ վաճառականի կինն այդ կոչմամբ օգտուում է մինչի այն ժամանակ, երբ նրա ամուսինը գտնուում է գիղիբայի մէջ, եթէ նա (կինը) իր անձով չէ գրւած նրա մէջ: Վաճառականների կանայք, իրենց սեփական անւամբ առևտրական վկայագրեր ձեռք բերելով, օգտուում են վաճառականութեան բոլոր արտօնութիւններով:

542. Քաղաքացին տալիս է իր կնոջն իր

կոչումը, եթէ նա ստոր ծագումից է:

710. Գիւղացին տալիս է իր կոչումը իր կնոջն, երբ նա իր ծագմամբ բարձր կոչման չէ պատկանում:

1014. Ամուսնացած օտարահպատակներին չի թոյլ տրւում Ռուսահպատակութիւն ընդունել իրենց ամուսիններից ջոկ:

1026. Օտարահպատակի հետ ամուսնացող ռուսահպատակուհին, որի հիմամբ նա օտարահպատակ է հաշոււմ, կարող է ամուսնու մահից կամ նրա հետ ամուսնութիւնը լուծելուց յետոյ դառնալ ռուսահպատակ, որ դէպքում միայն պարտաւոր է այն նահանգի նահանգապետին, ուր նա որոշում է իր համար բնակութեան տեղ, ներկայացնել իր ամուսնական կոչման դադարելու մասին վկայական: Նահանգապետի տւած վկայականն այդ մասին, որ յիշւած վկայաթուղթը ներկայացրւած է իրեն, ծառայում է նրան ներկայացնողի համար իրը ապացոյց նրա ռուսահպատակութեան վերադառնալուն:

1028. Ռուսահպատակների հետ ամուսնացող օտարահպատակուհիները, նոյնպէս և ռուսահպատակութիւն ընդունող օտարահպատակներին կանայք զրա միջոցով դառնում են ռուսահպատակ, առանց նրանց կողմից երզումն ընդունելու: Այրիներն, ինչպէս և ամուսնութիւնը լուծւած կանայք պահպանում են իրենց ամուսնու հպատակութիւնը:

XI. Հասոր. մասն. I.

1188. Հայ-Լուսաւորչական կոնսիստորեաների գործունէութեան շրջանին են պատկանում. — 6) ամուսնութեան գործերի հայեցողութիւնն ու վճիռները. բայց ամուսնանալու գործերի բոլոր տարակուսելի դէպքերը ներկայացնելով էջմիածնի Հայ-Լուսաւորչական Սինօղի հայեցողութեանը:

XIV. Հասոր.

Բանտարկեալների մասին:

297. Ամուրի բանդարկեալներին արգելում է ամուսնանալ, իսկ ամուսնացածներին՝ ապրել իրենց կանանց հետ:

Աքսորականների մասին.

85. Իրենց սեփական կամքով (ամուսիններին) հետևող կանայք, զնալու ամբողջ ճանապարհի ընթացքում չպէտք է բաժանւին իրենց ամուսիններից և չպէտք է հսկողութեան խստութեանը ենթարկին:

86. Աքսորականների մինչի իսկական բաժինների մասնադրելը Տիւմէն բաղարում, նրանց արգելում է իրար հետ ամուսնանալ:

87. Աքսորականներին թոյլ է տրւում ամուսնանալ ճանապարհին ոչ յանցաւորուհիների հետ, եթէ նրանք զրան համաձայնին և չկան

այլ օրինական արգելքներ: Այս կանանց հետ վարել յայնպէս, ինչպէս ասւած է իրենց մարդոց հետ սեփական կամքով զնացողների մասին:

173. Աքսորականների կանայք, որ ինքնակամ հետևում են նրանց... ստանում են զգեստ, ոտնաման, սննդի փող՝ ճանապարհի ամբողջ ընթացքում:

247... Քաղաքացիք և գիւղացիք, որ բնակեցրւում են Սիրիքում հասարակութիւնների միջից հեռացնելու պատճառով, ուղարկւում են իրենց կանանց հետ միասին:

XV. Հասոր. Պատժական օրէնքներ.

Ամուսնական կապի դէմ յանցանքների մասին.

1549. Ով կփախցնէ անամուսին կնոջ՝ նրա հետ ամուսնանալու համար, նրա կամքի հակառակ, նա, զրա համար կնոջ կամ նրա ինամակալների տւած բողոքով ենթարկւում է. —

առանձին, անձնական և կոչմամբ իւրացրած բոլոր իրաւունքների և արտօնութիւնների զրկելուն և բնակութեան համար Սիրիք արքսորվելուն. կամ այս օրէնքների 31-րդ յօդւածի 3-րդ աստիճանի համաձայն ուղղիչ բանդարկութեան բաժնին յանձնելուն: Երբ փախցնելը կատարել է փախչողի կամքով, յանցաւորներն այս կամ այն կողմի ծնող-

ների կամ խնամակալների բողոքով պատժուում են փախցնողը՝ 4—8 ամիս բանդարկութեան.

իսկ փախչիլ համաձայնողը

նոյնքան ժամանակով բանդարկութեան՝ վանքում,

եթէ կայ և կայսրութեան սահմաններում գրտնուում են վանքեր այն դաւանութեան, որին նա է պատկանում,

կամ ծնողների կամ խնամակալների տան մէջ առանձնացած խիստ հսկողութեան տակ գտնուած կեանքի:

Բողոքող ծնողների և խնամակալների խնդրի համաձայն մեղաւորների բանդարկութեան ժամանակը կարող է կրճատել:

1550. Եթէ մէկը բռնութեան կամ անյախիտի տեսակի սպառնալիքով և այնպիսի հանգամանքներում, որին՝ սպառնում էին, կարող էր և պէտք է հաշւէր իրեն վտանգի մէջ, կստիպէ որ և է մէկին ամուսնանալ իր հետ, նա դրա համար իր կամքի հակառակ ամուսնացած անձի կամ թէ նրա ծնողների կամ խնամակալների արած բողոքի համաձայն՝ ենթարկւում է՝

կոչման բոլոր իրաւունքների զրկման և չորսից վեց տարի տաժանակիր աշխատանքների արքտրին:

Եթէ կամքի հակառակ ամուսնութիւնը՝ նախընթաց բռնաբարութիւն է տեղի ունեցել, նրա բողոքի համաձայն, մեղաւորը դատապարտուում է

պատժի բարձր չափին... բռնաբարութեան համար սահմանուած 1525 յօդուածով. (տաժանակիր աշխատանքներ 4—8 տարի):

1551. Նա, ով կը զրդի ում և է, ցանկութեան հակառակ ամուսնութեան, որ և խմիչքով, կամ այլ կերպ կը ձգէ այդ անձին յիշողութիւնը կատարելապէս կորցրած վիճակի, կամ կարճ ժամանակեայ խելքահանութեան մէջ, կամ թէ խարբբայութեամբ կը կարողանայ պսակել այդ անձին ոչ նրա հետ, որին նա ընտրել է, այսպիսին խարւածներից մէկի կամ թէ նոցա ծընողների բողոքով ենթարկւում է. —

կոչման բոլոր իրաւունքների զրկւելուն Սիբիի հեռաւոր տեղերում բնակւելու արքտրին: Նա, ով որ և է անձի կը զրդի ամուսնանալ, օգտւելով նրա խելագարութիւնից, կամ սահմանուած կարգով ճանաչուածի թուլամտութիւնից (ապուշութիւնից), դրա համար կը դատապարտւի այս յօդուածի մէջ որոշուածից մի աստիճան ցած պատժի:

1552. Նախընթաց (1549 — 1551) յօդուածների մէջ նշանակուած բոլոր դէպքերում, պսակը կատարող բահանան, և գիտութեամբ այդ բանին մասնակցող սրբազնագործ պաշտօնեաներն և դպիրները ենթարկւում են՝

եկեղեցական կանոններով ապօրինի պսակներ կատարելու համար սահմանուած պատիժներին:

Բայց եթէ ապացուցւի, որ նորա որ և է բանով օժանդակել են այդ առթիւ բռնադատութեանը կամ խարբբայութեանը, հոգևոր կարգից կը ձգւին և կզատապարտւին ինչպէս այդ յանցանքի մասնակիցներ, այդ օրէնքների 119-րդ յօդւածի սահմանած պատժին:

1553. Վկաները, որ ներկայ են եղել պսակին և ստորագրել են արձանագրութիւնը, կամ պսակի կապի մասին այլ գործողութիւն, զիտե նալով ամուսիններից մէկի ստիպմամբ կամ խարբբայութեան միջոցով ստացւած համաձայնութեան մասին՝ ենթարկուում են. —

առանձին, անձնական և կոչմամբ իւրացրած բոլոր իրաւունքների և արտօնութիւնների զրկւելուն և Սիբիրայում ապրելու արտօրին, կամ ուղղիչ բանդարկութեան բաժնին յանձնելուն. սոյն Օրէնսգրքի 31-րդ յօդւածի 4-րդ և 5-րդ աստիճանների համաձայն:

1554. Քրիստոնեայ դաւանութեան ամուսնացածներից նա, ով նախկին ամուսնութիւնը գոյութիւն ունեցած ժամանակ նորից կամուսնանայ, նա զրա համար կենթարկւի. —

առանձին, անձնական և կոչմամբ իւրացրած բոլոր իրաւունքների և արտօնութիւնների զրկւելուն և Սիբիրում բնակւելու արտօրին, կամ ուղղիչ բանդարկութեան բաժնին յանձնւելուն, սոյն Օրէնսգրքի 35-րդ յօդւածի 4-րդ և 5-րդ աստիճանների համաձայն

Բայց եթէ ապացուցւի է, որ նախկին ամուսնութեամբ կապւած այդ անձը նորից ապօրինի պսակւելու համար թարցրել և յայտարարել է իրեն ամուրի, այն ժամանակ խարբբայութեան այդ յանցաւորն ենթարկուում է՝

կոչման բոլոր իրաւունքների զրկւելուն և Սիբիրում բնակւելու արտօրին:

Իսկ երբ այդ խարբբայութիւն անելու համար յանցաւորը ներկայացրել է որ և է սուտ վկայութուղթ կամ արել է այդ կեղծիքը, նա ենթարկւում է՝

և կեղծիքի և բազմակնութեան համար յանցանքների (152 յօդ.) միացած կանոնների համաձայն պատժի:

Նա, բացի զբանից յամենայն դէպս, յանձնուում է եկեղեցական ապաշխարանքի իր հոգեոր իշխանութեան հսկողութեան և կարգադրութեան համաձայն:

1555. Քրիստոնեայ դաւանութեան այն անձը, որ ամուսնացած չէ, բայց զիտութեամբ ամուսնանում է ամուսնութեան մէջ գտնուող այլ անձի հետ, այդ բանի համար ենթարկուում է. —

առանձին, անձնական և կոչմամբ իւրացրած բոլոր իրաւունքների և արտօնութիւնների զրկւելուն և Սիբիրում բնակւելու համար արտօրին կամ ուղղիչ բանտարկութեան բաժնի յանձնւելուն, սոյն Օրէնսգրքի 31 յօդւածի 4-րդ աստիճանի համաձայն:

Յանցաւորը, բացի զբանից,

յանձնուում է նոյնպէս և եկեղեցական ապաշխարութեան, իր դաւանութեան հոգևոր իշխանութեան հայեցողութեան և կարգադրութեան համաձայն:

1556. Վկաները, որ ներկայ են եղել պսակին, և ստորագրել են արձանագրութիւնը կամ պսակի կատարելու այլ գործողութիւն, գիտենալով որ ամուսնացողները կամ նոցանից մէկը կապւած է նախկին ամուսնութեամբ, զրա համար ենթարկուում են՝

առանձին, անձնական և կոչմամբ իւրացրած իրաւունքների և արտօնութիւնների զրկւելուն և Սիբիրում բնակւելու արսորին կամ ուղղիչ բանտարկութեան բաժնին յանձնելուն՝ սոյն Օրէնսգրքի 31 յօդ, 5-րդ աստիճանով:

Բայց եթէ սրա հետ միասին օժանդակել են նախկին ամուսնութեամբ կապւած անձին՝ խարել անգիտութեամբ նրա հետ ապօրինի պսակով ամուսնացող անձին, դատապարտուում են սոյն Օրէնսգրք. 121 յօդ. հիման վրա, յանցանքին մասնակցելու համար սահմանւած պատիժներին:

1557. Քրիստոնեայ դաւանութեան բահանաներն ու քարոզիչներն, այդ ամուսնական կապի մէջ գտնւած անձանց պսակները կատարելու համար, այն դէպքում, եթէ այդ արել են աւել կամ պակաս առանձին հանգամանքների ընթաց-

քով ներելի սխալանքի պատճառով՝ ենթարկուում են.

առաջին անգամ խիստ յանդիմանութեան. երկրորդ անգամ՝ զրամական տուգանքի, ոչ աւել քան 200 ըուրլի.

իսկ երրորդ անգամ՝ հոգևոր կոչումից զրկւելուն:

Բայց եթէ նորա մերկացւին իրենց կատարած ապօրինի պսակի գիտենալու մէջ, զրա համար առաջին անգամից իսկ դատապարտուում են կարգից զրկւելուն և 4 — 8 ամիս բանդարկութեան:

Բայց երբ ապացուցւի, որ նորա նաև օժանդակել են նախկին ամուսնութեամբ կապւած մարդուն՝ խարել անգիտութեամբ նրա հետ ապօրինի պսակով ամուսնացող անձին, դատապարտուում են —

սոյն Օրէնսգրքի 121-րդ յօդւածի համաձայն, յանցանքին օժանդակելու համար սահմանւած պատիժներին:

1560. Քրիստոնեայ այլ դաւանութեան անձինք, օրէնքով չթոյլատրւած աղգակցութեան և խնամիութեան աստիճաններում, ամուսնութեան համար առանց այդ մասին պատշաճաւոր թոյլտուութեան ենթարկուում են՝

բանդարկութեան 2 — 4 ամիս ժամանակով և յանձնուում են եկեղեցական ապաշխարութեան իր դաւանութեան հոգևոր իշխանու-

թեան հայեցողութեան և կարգադրութեան համաձայն:

1561. Եթէ օրէնքով անթոյլատրելի արե- նակցական և խնամեական աստիճանների ամուս- նութիւնից առաջ տեղի է ունեցել ապօրինի ազ- գապղծութեամբ միացած կապակցութեան, այն ժամանակ յանցաւորներն ենթարկուում են—

յանցանքների միացման մասին կանոնների համաձայն պատիժների:

1562. Ծնողները կամ խնամակալները գի- տութեամբ օրէնքով արգելած արեւակցական և խնամեական աստիճաններում պսակներ թոյլ տալու համար ենթարկուում են՝

բանդարկութեան՝ երեք օրից մինչի երեք ամիս:

Այս յօդածի որոշումը չի տարածուում գիտու- թեամբ թոյլ տւած արեւակցական առաջին և երկրորդ աստիճանների ամուսնութեան վրա. այս դէպքերում գիտութեամբ այդպիսի պսակ թոյլ տւողն ենթարկուում է

սոյն Օրէնսգրքի 119 յօդ. հիման վրա, ինչ պէս ազգապղծութեան մասնակիցների պա- տիժներին:

1563. Եկեղեցական և պետական օրէնքնե- րով որոշած տարիքի սահմաններից առաջ և յետոյ պսակւելու համար, ամուսնացող անձինք և գիտութիամբ այդ բանին համաձայնող կամ այդ բանին զրգող նրանց ծնողները, խնամա-

կալները կամ մեծ ազգականներն ենթարկուում են բանտարկութեան 2 4 ամի ժամանակով. կամ բառնարգելութեան՝ երեք շաբաթից մինչի երեք ամիս ժամանակով:

1565. Պետական ծառայութեան մէջ զբտն- ւող անձը, եթէ առանց իր իշխանութեան թոյլ- տուութեան ամուսնանայ, նա այդ բանի համար ենթարկուում է

խիստ յանդիմանութեան, այդ մասին ցու- ցակ ծառայութեան մէջ անցկացնելու հետ միասին:

1566. Ծնողների վճռական կերպով արգել- քի հակառակ կամ առանց նրանց համաձայնու- թեան յայտնի կամ ծածուկ ամուսնանալու հա- մար, մեղաւորները, ծնողների այդ մասին արած բողոքի համաձայն ենթարկուում են—

վերևում 1549-րդ յօդւածում որոշւած պա- տիժներին...:

1567. Ով, այս առթիւ ընդհանուր կամ ա- ռանձին սահմանումների հակառակ, կամուսնա- նայ, շինդրելով պատշաճաւոր կերպով իր խը- նամակալների թոյլատուութիւնը, դրա համար նա, նրանց կողմից այդ մասին արած բողոքի համաձայն ենթարկուում է—

բանտարկութեան՝ երեք շաբաթից մինչի երեք ամիս ժամանակով:

1569. Հոգևոր կոչման անձինք, որոնց, իրենց եկեղեցու օրէնքներով արգելուում է ամուս-

նանալ, այս արգելքը քանդելու համար ենթարկուում են—

ըստ հայեցողութեան իրենց հոգևոր վարչութեան պատժի:

Բայց եթէ նորա զրա համար գործ են զրել որ և է խաբեբայութիւն կամ կեղծիք նորա հոգևոր աստիճանից ձգելուց յետոյ, դատապարտուում են սրանից բարձր 1554 յօդուածի մէջ որոշուած պատիժներին, խաբեբայութեան և կեղծիքի համար բաղմակնութեան տեղի ունենալիս:

1571. Ով, ամուսնանալու մասին եղած արգելքների ծածկելու համար, կներկայացնէ գիտութեամբ կեղծած կամ գիտաւորութեամբ փոփոխուած վկայաթղթեր կամ վաւերաթղթեր, կամ թէ գործ կածի որ և է այլ կեղծիք, նա այդ բանի համար կենթարկւի.—

սոյն Օրէնսգրքի 1690 և 1692 յօդ. կեղծիքների համար սահմանուած պատիժներին:

1572. Անարդար ցուցմունքի համար, կամ ամուսնացողի տարիքի, կամ զրա համար նրանց իշխանութեան թոյլտուութեան, կամ ծնողների, կամ խնամակալների մասին, մեղաւորներն ենթարկուում են—

բանդարկութեան՝ երեք շաբթից մինչի երեք ամիս ժամանակով:

Բայց եթէ զրա համար լինին կազմուած կամ գիտութեամբ նրանց կողմից գործ ածուած որ և է տեսակի գրաւոր վաւերաթղթեր կամ այլ գրու-

թիւններ, զրա համար նորա կդատապարտուին սոյն Օրէնսգրքի 1690 յօդ. մէջ կեղծիքի համար որոշուած պատիժներին, այն հիման վրա, ինչպէս այդ սահմանուած է սրանից բարձր 1571 յօդ. մէջ:

1573. Ով, քահանային կատիպի հակառակ եկեղեցու կամ պետութեան կանոնների կամ արգելքների պսակ կատարել, նա, նայելով թէ այդ բանի համար ինչ միջոցներ են գործ զրել, ակնյայտի բռնութիւն, թէ առանց զրա՝ ենթարկուում են—

պատիժների բարձր չափին, որ որոշուած են բռնի գործողութիւնների և սպառնալիքների մասին:

1575. Կաթոլիկ. Հայ-լուսաւորչական, Հայ-կաթոլիկ քահանաներն և բողոքականների քարոզիչներն այն պսակը կատարելու համար, որ օրէնքներով պէտք է անվաւեր ընդունուի, դատապարտուում են, այն ղէպըում, եթէ դա արել են գիտնալով

հոգևոր կոչումից զրկելուն և բանդարկութեան ութն ամսից մինչի մի տարի շորս ամիս ժամանակով:

Երբ կերևայ, որ նորա մեղաւոր են աւելի կամ պակաս առանձին հանգամանքների ընթացքի համաձայն, ներելի սխալանքի պատճառով, ենթարկուում են,

առաջին անգամ խիստ յանդիմանութեան,

խակ երկրորդ անգամ պաշտօնից հեռաց-
ւելուն:

Գիտութեամբ, որ և է շահասիրական կամ անձ-
նական նկատումով, օրէնքով արգելւած պսակի
կատարելու համար, թէ և դա անվաւեր չհաշ-
ւի էլ, նորա ենթարկուում են,

հոգևոր կոշումից զրկելուն:

Իսկ երբ, ընդհակառակը, նորա միայն ձգել են
հանգամանքների համաձայն ներելի սխալի մէջ,
դրա համար

առաջին անգամ նրանց խիստ յանդիմանու-
թիւն է արւում.

այդպիսի անշքահայեաց նոր երկրորդ դէպքում
նորա

հեռացնւում են պաշտօնից և արգելում է
'ի նորոյ նշանակել որ և է տեղ:

1577. Առանց պատիրւած նախազգուշիչ
կանոնները պահպանելու, պսակը կատարելու
համար, երբ այդ մասին առանձին թոյլտուութիւն
չկայ... քրիստոնեայ այլ դաւանութիւնների քա-
հանաներն ու քարոզիչներն ենթարկուում են—

առաջին անգամ աւելի կամ պակաս խիստ
յանդիմանութեան.

երկրորդ անգամ պաշտօնից հրաժարելուն,

նորից ծուխի վրա չնշանակելու արգելքով:

Նոյն պատժին են ենթարկուում, ժամանակաւոր
իրենց ծուխի մէջ եկող նորեկներին պսակող

քահանաներն, առանց վկայական ունենալու, որ
այդ անձն ամուսնացած չէ:

1578. Եթէ կաթոլիկ, հայ-լուսաւորչական
և հայ-կաթոլիկ քահանան կամ բողոքական դա-
ւանութիւններից մէկի քարոզիչը թոյլ տայ իրեն
յայտարարելու որ և է պսակ լուծւած, կամ օրհ-
նել, թէկուզ ամուսինների սեղանի և անկողնի
ժամանակաւոր բաժանումն, առանց այդ մասին
իշխանութիւն ունեցող բարձր տեղի վճռի, այն
ժամանակ դրա համար նա ենթարկուում է

կամ խիստ յանդիմանութեան,

կամ պաշտօնից հեռացւելուն.

կամ կոշումից զրկելուն,

իր հոգևոր իշխանութեան հայեցողութեան հա-
մաձայն:

1583. Կնոջը հասցրած խեղանդամութեան,
վէրքերի, ծանր հարւածների կամ այլ տանջանք-
ների կամ չարչարանքների համար, յանձաւորն
ենթարկուում է,

1477—1496 յօդւածների մէջ որոշւած պա-
տիժներին՝ երկու աստիճանով բարձրացրած.

Բացի դրանից, եթէ մեղաւորը քրիստոնեայ է,
նա յանձնւում է եկեղեցական ապաշխարանքի
իր դաւանութեան հոգևոր իշխանութեան կար-
գազրութեամբ: Նոյն պատիժներին և նոյն հի-
ման էլ վրա եթարկուում է և կինը, որ օգտու-
լով ամուսնու թուլութիւնից, թոյլ կտայ իրեն
նրան հասցնել վէրքեր, անզամներ խեղումներ,

ծանր հարւածներ կամ այլ տանջանքներ և չար-
րանքներ:

1584. Ամուսինը, միւս ամուսնու հաւատար-
մաթուղթն և նրա վրա ունեցած իշխանութիւնը
'ի չարը գործ դնելով կը զրդի և կստիպի նրան
որ և է ապօրինի գործի կամ գործողութեան,
զրա համար ենթարկուում է—

այդ ապօրինի գործողութեան համար սահ-
մանաւ թարձը չափի պատիժներին և պա-
հանջներին:

1585. Պոռնիկութեան մէջ բռնուող ամուսին
ունեցող անձն ենթարկուում է զրա համար, պա-
տիւր վիրաւորուած ամուսնու բողոքի համաձայն,
վանքում բանտարկութեան, եթէ այն տե-
ղում նրա դաւանութեան վանք կայ, կամ
թէ բանտարկութեան 4—8 ամիս ժամանակով:
Բացի զրանից, եթէ նա պատկանում է քրիս-
տոնեայ որ և է մէկ դաւանութեան,

յանձնուում է եկեղեցական ապաշխարանքի
իր հոգևոր իշխանութեան կարգադրութեամբ:
Այն անձը, որի հետ պսակել է, եթէ նա ամուս-
նացած չէ, դատապարտուում է—

կամ բանտարկութեան 2 — 4 ամիս ժամա-
նակով,

կամ բանտարկելութեան երեք շաբաթից
երեք ամիս ժամանակով.

և, եթէ նա քրիստոնէութիւն է դաւանում
յանձնուում է եկեղեցական ապաշխարանքի:

XVI. Հ ա ս ո Ր .

Քաղաքացիական շատավարութեան կանոնագիրը.

1337. Քաղաքացիական դատարանին են-
թակայ են գոյութիւն ունեցող պսակի հետ կապ-
ւած քաղաքացիական անձնական և ստացւած-
բային իրաւունքների մասին գործերը, ինչպէս
իրենց—ամուսինների, այնպէս էլ նրանց ամուս-
նութիւնից ծնած որդիների:

1338. Քաղաքացիական դատարանում գոր-
ծը գաղարեցնուում է երբ նրա մէջ ներկայանում
են այնպիսի հանգամանքներ, որոնք հոգևոր դա-
տարանի հայեցողութեան են ենթակայ, և երբ
ուանց զրանց լուծելու չի կարելի քաղաքացի-
ական պահանջի մասին վճիռ դնել, որի մասին
և յայտարարուում է դատուող կողմերին:

1339. Ամուսնութեան հետ կապւած իրա-
ւունքների մասին գործերն սկսուում են այն նա-
հանգական դատարանում, որի շրջանում բնակ-
ւում է պատասխանատուն. իսկ երբ գործի մէջ
պատասխանատու անձ չկայ, այն ժամանակ
պահանջատիրոջ բնակութեան տեղի համեմատ:

1340. Ամուսինների մէկի մահից երկու տարի
անցկենալուց յետոյ, ամուսնութեան հետկապւած
անձնական քաղաքացիական իրաւունքների մա-
սին որ և է վէճ բանալու իրաւունքը ոչնչանում է
ինչպէս կենդանի մնացած ամուսնու համար, նոյն-

պէս և այդ ամուսնութիւնից ծնած որդիները:

Ծանօթութիւն. — Սյս (1340) յօդւածի մէջ գր-
ծազրւած կանոնը չի տարածւում մինչև 1850 թ.
փետրւարի 6-ը կատարւած ոչ պտակների և ոչ այդ
պտակներից ծնած երեխաների վրա:

1341. Գործին կցելու համար Հոգևոր իշ-
խանութեան արձանագրական և այլ գրքերից
բազմաթիւներ խնդրելիս, պահպանւում են 452 և
453 յօդւածների մէջ սահմանւած կանոնները *):

1342. Դատողների ներկայացրած վաւերա-
թղթերը համեմատելն և ստուգելը հոգևոր վար-
չութեան արձանագրական գրքերի հետ կատար-
ւում է դատարանի անդամի դատող կողմերի
ներկայութեամբ, այն տեղերում, ուր պահւում
են այդ գրքերը:

Ծանօթութիւն. — Սյն տեղերում, ուր մտցրւած է
համայնական շրջանային Գաւառապետների մասին
կանոնագիրը, գրաւոր ապացոյցների ստուգութիւնը

*) 452. Իսկական վաւերաթղթեր կամ տեղեկութիւններ պա-
հանջելու համար, որ գտնուում են այլ դատաստանական կամ կառա-
վարչական ատեանի կամ պաշտօնէի գործերում կամ ակտերի մէջ,
դատողին, նրա խնդրի համաձայն տրւում է վկայական այն մասին,
որ իսկական վաւերաթուղթը կամ տեղեկութիւնները անհրաժեշտ են
և յատկապէս ինչ գործի համար:

453 Բոլոր դատաստանական և կառավարչական հիմնարկու-
թիւններն և պաշտօնեաները պարտաւոր են վկայականը ներկայա-
ցնելուց յետոյ, նրա բանտոր խնդրի համաձայն անմիջապէս տալ
դատողին կամ նրա գրաւոր խնդրի համաձայն ուղարկել պահանջւած
տեղեկութիւններն և վաւերաթղթերի պատճէնները: Գրաւոր խնդրի
համաձայն այդպիսի տեղեկութիւններ և պատճէններ պէտք է տրւին և
առանց վկայագրի:

այն քաղաքից դուրս, ուր գտնուում է նահանգական
դատարանը, այս յօդւածի մէջ ասւած դէպքերում...
Նահանգական դատարանից յանձնարարւում է տե-
ղական Գաւառային անդամին:

1343. Վճիռները զրոււմ են ոչ այլ կերպ,
քան դատախաղին լսելուց յետոյ:

1344. Դատախաղի վրա է զրւած պահան-
ջատիրոջ անկանոն պահանջները հերքելու պատ-
շաճաւոր ապացոյցներ ժողովելը:

1345. Նախնից յօդւածի մէջ նշանակւած
գործերում, դատախազն իրաւունք ունի բողո-
քել դատարանի վճռի դէմ, պահպանելով մաս-
նաւոր մարդոց դատարանական վճիռների դէմ
բողոքներ տալու մասին ընդհանուր կանոնները:

Քրէական դատաւարութեան կանոնագիրը.

1011. Հոգևոր վարչութեան մէջ, իրենց եկե-
ղեցական կանոնների խախտումն պարունակող
գործեր ըննելիս եթէ երևան զան բրէական դա-
տարանին ենթակայ յանցանքներ, հոգևոր իշխա-
նութիւններն այդ մասին նահանգական դատա-
րանի Դատախաղին են տեղեկութիւն տալիս,
որոնք այդ գործերին յետագայ ընթացք տալու
մէջ վարւում են սահմանւած կարգի համաձայն:

1012. Բռնի, խաբբայութեամբ կամ ամուս-
նացողներից մէկի կամ երկուսի խելագարու-
թեան ժամանակ կատարւած ամուսնութեան
գործերն սկսոււմ են բրէական դատարանում,

որի վճիռը բռնութեան կամ խարբրայութեան մասին յայտնուում է հոգևոր դատարանին, ինչպէս ամուսնութեան վաւերական կամ անվաւեր լինելը վճռելու համար, նոյնպէս և պսակը կատարող հոգևոր կոչման անձանց պատասխանատուութիւնը որոշելու համար:

1013. Քրիստոնեայ դաւանութեան անձանց բազմակութեան գործերի համար, մեղաւորները յանձնուում են քրէական դատարանին ոչ առաջ, քան հոգևոր դատարանից ճիշտ տեղեկութիւններ պահանջելը, գոյութիւն ունեցող պսակի ժամանակ նոր պսակ կատարելու մասին: Նոյն կարգով հոգևոր դատարանից պահանջուում են տեղեկութիւններ ամուսնութեան մէջ չըզտնուած անձանց ազգապղծութեան գործերի մասին:

1014. Արեւակցութեան կամ խնամիութեան անթոյլատրելի աստիճաններում ամուսնանալու, քրիստոնեաների՝ ոչ քրիստոնեաների հետ արգելւած պսակի մասին... գործերը՝ մեղաւորի վրա հոգևոր դատաստանի վարջանալուց յետոյ մտնում են քրէական դատարանը:

1015. Սոյն կարգին հետևում են ամուսնութեան այլ գործեր, որոց մէջ քրէական դատարանը, հոգևոր դատարանից իրեն անցնելուց յետոյ, որոշում է մեղադրւածի քրէական պատասխանատուութիւնը, և նոյնպէս հոգևոր կողման այնպիսի անձանց պսակների մասին գործէրը, որոնց իրենց եկեղեցու օրէնքով արգելւած է ա-

մուսնանալ, եթէ յանցաւորը գործ է դրել զրա համար խարբրայութիւն և կեղծիք:

1016. Ամուսիններից մէկի բողոքի համաձայն, միւս ամուսնու ամուսնութեան սրբութիւնը խախտելու վերաբերեալ գործերը տեսնուում են կամ 1) քրէական դատարանով, երբ վիրաւորւած ամուսինը խնդրում է քրէական օրէնքների համաձայն մեղաւորին պատժելու համար (պատժ. Օրէնսգ. յօդ. 1585). կամ 2) հոգևոր դատարանով, երբ վիրաւորւած ամուսինը խնդրում է ամուսնութիւնը լուծել և յանցաւորին պատժել եկեղեցական կանոնների համաձայն:

Բ. ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

I. Առաքելական կանոններ.

Առաջին խումբ կանոններից

Կանոն 33-րդ. — Առաքելները կարգեցին, եթէ եկեղեցու ուխտից և պաշտօնեաներից մէկը կամենայ կոյս լինել (չամուսնանալ), բարի գործ անել է ցանկանում, համարձակ կարող է՝ վանք շինելով (վանքում ապրելով). պիտի պարկեշտանալով զգուշանան կերակրներից, հեռանան զինւորական զգեստից (հանեն), որպէս զի զարդարելով Աստուծոյ պաշտօնեայ հրեշտակներին և երկնքի զուարթուններին նմանին: (Խօսքը պարկեշտ կեանքով զարդարելու մասին է.)

Կանոն 34. — Առաքելները կարգեցին և հաստատութեամբ դրին, որ ինչպէս սկզբից մարդու ամուսնութիւնը զուգեց (Աստուած) և իրար օգնական արաւ և օրհնեց նրանց, նոյնպէս և առաքելական հրամանով սահմանած և հաստատւած ամուսնութեան կարգը քահանայի ձեռքով

և օրհնութեամբ կատարել...: Որպէս Մովսէսը պատուիրեց... ոչ որ չհամարձակի մերձենալ... իւր արենակից մերձաւորին... (չմերձենալ) և չպղծւիլ դստեր հետ, խորդ և հարագատ քրոջ հետ. հօր կնոջ հետ (խորդ մօր). հօրաքրոջ հետ, քրոջ որդու հետ... նոյնպէս և սահմանելով այս Առաքելական կանոններովս կարգում ենք, որ ամեն մարդ չհամարձակի մերձենալ կամ ամուսնութեամբ կամ շնութեամբ մինչև չորրորդ զարմբ:

Ծրկորդ խումբ կանոններից.

Կանոն 15-րդ. — Ով որ սուրբ մկրտութիւնից յետոյ կրկնակի ամուսնութեամբ կապւած եղաւ, կամ հարճ ունի, նա չի կարող ոչ եպիսկոպոս ոչ էրէց ոչ սարկաւագ և ոչ էլ որ քահանայական կարգից (ըստ յունա-սլաւոնականի 17-րդ կանոն):

— 16-րդ. — Ով կին կառնի այրու կամ մերժուածի (ամուսնութիւնը լուծւածի) կամ անառակի, կամ գերուհու, կամ անւանարկի, չի կարող լինել եպիսկոպոս, քահանայ, սարկաւագ, եկեղեցական այլ պաշտօնեայ: (18 կ. յունասլաւոնական):

— 17-րդ. — Ով կին է առել երկու քոյր կամ քեռորդի, եղբօրորդի, նա չի կարող հոգևորական լինել. (19-րդ.):

— 24-րդ. — Հոգևոր կոչման մէջ մըտնողներից, որ կը ցանկան ամուսնանալ (այդ կոչ-

ման մէջ դանւելիս), թողատրում ենք ընթերցողներին և երգիչներին (դպիրներին) (26-րդ):

— 45-րդ. — Ժողովրդականներից եթէ մէկը արձակելով իր կնոջը, ուրիշին կառնի, կամ կառնի արձակածին, թող մերժւած լինի (48-րդ):

— 46-րդ. — Եթէ մէկը եպիսկոպոսներից, սարկաւագներից և կամ առհասարակ հոգևոր կոչմանից հեռանայ ամուսնութիւնից, մսից և գինուց ոչ պահեցողութեան համար, այլ պիղծ, զգւելի համարելով դորա, մոռանալով որ ամենայն բան բարի է, և որ Աստուած արու և էգ է (այր և կին) ստեղծել, և այդպիսով անգոսնուծ է Աստուծոյ ստեղծւածին. կամ ուղղուի (այդպիսին) կամ մերժուի եկեղեցուց և լուծւի կարգից: Նոյնը և աշխարհականների վերաբերմամբ (51-րդ):

— 62-րդ. — Եթէ մէկը կոյս բռնաբարի և առնի, թող (իւր յանդգնութեան համար) մերժուի եկեղեցու հետ հաղորդութիւն ունենալուց: Նրան թոյլատրելի չէ ուրիշին առնել, այլ պիտի առնի նրան, որին ընտրել է, եթէ նոյն իսկ արատաւոր էլ լինի, (67-րդ):

II. Ենկիւրխայի տեղական ժողովի կանոններ.

Կանոն 10-րդ. — Սարկաւագ ձեռնադրւողները, եթէ ձեռնադրւելիս յայտարարեն, որ նորա պէտք է ամուսնանան և չեն կարող առանց զրան կենալ, այդպիսիները զրանից յետոյ ամուսնանալով մասն իրենց ծառայութեան մէջ,

բանի որ այդ թոյլ է տրւած նրանց՝ եպիսկոպոսից. իսկ եթէ այդ մասին լռելով և ձեռնադրւելով այն պայմանով, որ առանց ամուսնութեան լինին՝ յետոյ ամուսնանան, այդպիսիները զաղարեն սարկաւագութեան ծառայութիւնից:

— 11-րդ. — Նշանած աղջիկներին յետոյ եթէ փախցնեն ուրիշները, պէտք է վերադարձնել նախկին նշանածներին. եթէ նոյն իսկ բռնաբարւել են փախցնողներից:

— 19-րդ. — Կուսութեան ուխտ անողները և յետոյ այդ ուխտը քանդողները, կրկնամուսինների մասին դրւած ապաշխարանքը թող բաշեն: Իսկ աղջիկներին օտարների հետ ապրելը, իբր իրենց եղբօր հետ, մենք անթոյլատրելի ենք հաշոււմ:

— 20-րդ. — Եթէ մէկի կինը անառակութիւն արաւ, և կամ որևէ մէկն անառակութիւն արաւ, այդպիսիներին հարկ է եօթը տարի ապաշխարել:

III. Նոր Կեսարեայի կանոններ.

Կանոն 1-րդ. — Քահանան եթէ ամուսնանայ, թող կարգից զրկւի:

— 2-րդ. — Եթէ մի կին երկու եղբօր հետ պսակւի (մէկի մահից յետոյ) թող մինչի մահ մերժւած լինի եկեղեցուց: Բայց եթէ մահւան ժամին խոստանայ լուծել պսակը, թող ըստ մարդասիրութեան՝ ապաշխարութեան թոյլ տրւի: Իսկ եթէ մարդը կամ կինը կմեռնի, այդ ամուս-

նութեան մէջ, կենդանի մնացածին ապաշխարել զժւար է:

IV. Քանգրի ժողովի կանոններ.

Կանոն 1-րդ. — Եթէ մէկը կախարակի պըսակը, իր հաւատարիմ պարկեշտ կնոջից կը զրկւի կամ կանգոսնի նրան, իբր թէ չի կարող մտնել երկնային թագաւորութիւն (ամուսնութեան մէջ եղած ժամանակ) թող այդպիսիները նզովքի տակ լինին:

— 9-րդ. — Եթէ մէկը կոյս է մնում կամ ժուժկալութեան համար հեռանում է ամուսնութիւնից, իբր նրանից զզւելու համար և ոչ բարբի և կուսութեան սրբութեան համար, այդպիսին թող նզովքի տակ լինի:

— 10-րդ. — Եթէ ՚ի փառս Աստուծոյ կոյս մնացողներից մէկը իրեն կը գերադասի ամուսնացողներից, նզովքի տակ լինի:

— 14-րդ. — Եթէ կինը զզւելով պսակից կը թողնի մարդուն և կերթայ, թող նզովքի տակ լինի:

V. Լաօդիկէի ժողովի կանոններ.

Կանոն 10-րդ. — Եկեղեցականները չպէտք է առանց ընտրութեան պսակին հերետիկոսների հետ:

— 31-րդ. — Պատշաճ չէ ամեն հերետիկոսի հետ ամուսնանալ, կամ այդպիսիների տալ

տղաներին կամ աղջիկներին, բայց լաւ է նրանցից առնել, եթէ մեզ հետ կը լուսաւորին ՚ի Քրիստոս (կը հաւատան):

— 52-րդ. — Քառասնորդական պատին պատշաճ չէ պսակ անել կամ ծննդեան տօն կատարել:

VI. Քարսեղ Մեծի կանոններ.

Կանոն 4-րդ. — Եռապսակների և բազմապըսակների մասին սահմանեցինք նոյն կանոնը, ինչ որ և երկպսակների (երկրորդ անգամ ամուսնացողների) մասին համապատասխան իւրաքանչիւր տեսակին: Կրկնապսակներին մերժում են մի տարի, իսկ ուրնշները երկու տարի. եռապսակներին երեք տարի, բայց յաճախ չորս տարի, այդ պսակը կոչում են արդէն ոչ ամուսնութիւն, այլ բազմակնութիւն...:

— 6-րդ. — Աստծուն նւիրածների անառակութիւնը ամուսնութեամբ չպիտի վերջաւորել, այլ նրանց ապօրինի կապը պիտի բանդել:

— 9-րդ. — Տիրոջ խօսքի համաձայն չըպէտք է լուծել ամուսնութիւնը, եթէ ոչ անառակութեան համար. ըստ մտաց դորա այդ բանը հաւասարապէս վերաբերում է և մարդուն և կնոջը: Բայց ըստ սովորութեան այդպէս չէ: Կանանց մասին շատ խիստ ասմունքներ կան: Ըստ այսմ ամուսնուն թողած կինը, եթէ ուրիշի հետ

է ապրում, անառակութիւն է անում, իսկ թողնւած մարդը արժանի է ներողամտութեան և նրա հետ կենակցողը չի մեղադրում: Եթէ ամուսինը հեռանալով կնոջից, կռնի ուրիշին, այն ժամանակ և ինքը անառակութիւն անող է, քանի որ նրա հետ անառականում է. նրա հետ ապրող կինն էլ անառակ է, որովհետև զրաւել է դէպի ինքը ուրիշի մարդուն:

— 21-րդ. — Եթէ ամուսնացած մարդը չբաւականանալով իր պսակով (կնոջով) կրնկնի անառակութեան մէջ, այդպիսին հաշոււմ ենք անառակ և երկար ժամանակ նրան թողնում ենք ապաշխարանքի տակ: Բայց կանոն չունինք նրան անառակութեան յանցանքին ենթարկելու, եթէ մեղքն արւած է ամուսնութիւնից ազատի (չբացակածի, մարդ չունեցողի հետ) հետ, որովհետև ասւած է. — անառակը պիղծ հաշուի և մարդուն չդառնայ: Նոյնպէս և անառակին առնողը անմիտ է և պիղծ: Բայց անառակութիւն անողը չի բաժանում իր կնոջը կենակցելուց և կինը պարտաւոր է ընդունել իր մարդուն, որ դարձել է անառակութիւնից: Բայց ամուսինն իր պղծւած կնոջը դուրս է անում իր տնից: Սրա պատճառը (բացատրութիւնը) տալը հեշտ չէ, բայց այսպէս է ընդունւած սովորութեամբ:

— 22-րդ. — Փախցրած կին ունեցողները, եթէ ուրիշների նշանածներն են խլել, արժան է ընդունել ապաշխարութեան ոչ առաջ,

քան թէ, երբ նորա առնւած կլինին նրանցից (փախցնողներին) և նախկին նրանց հետ նշանածներին է վերապահում իրաւունք (իշխանութիւն) առնել նրանց, եթէ կամենում են, կամ թողնել: Իսկ եթէ մէկը կը փախցնէ նշանւածի, պէտք է ետ վերցնել նրան և վերադարձնել ազգականներին... Եթէ ազգականները կուզենան նրան տալ, այն ժամանակ ամուսնութիւնը (կենակցութիւնը) հաստատոււմ է, իսկ եթէ չեն ուզենալ, չպէտք է բռնադատել...:

— 23-րդ. — Երկու բրոջ հետ ամուսնացողի, կամ երկու եղբոր կին դարձողի մասին մեղինից հրահանգ կայ...: Իսկ իր եղբոր կնոջն առնողը չի ընդունել մինչև չի թողնի նրան:

— 26-րդ. — Անառակութիւնը ամուսնութիւն չէ և մինչև իսկ ամուսնութեան սկիզբը չէ: Ըստ այսմ անառակութեամբ կենակցողները եթէ կարող են թող բաժանին, իսկ եթէ կը կենակցեն, թող անառակութեան համար ապաշխարանքի ենթարկին...:

— 30-րդ. — Կին փախցնողների մասին մենք հին կանոն չունինք, բայց կազմել ենք սեփական կարծիք. — և նորա և նրանց օգնողները թող մերժուին խմբովի աղօթքից երեք տարի:

— 31-րդ. — Անյայտ բացակայող մարդու կինը, նախ քան ամուսնու մահւան մասին հաստատ տեղեկութիւն ստանալը, եթէ կենակցի ուրիշի հետ, անառակութիւն է անում:

— 35-րդ. — Եթէ կինը թողել է մարդուն, արժան է քննել թողնելու մեղքը, և իթէ երևան գայ, որ նա թողել է մարդուն առանց պատճառի, նա արժան է ներողամտութեան, իսկ կինը ապաշխարանքի: Դէպի նա ներողամտութիւնը կայանում է նրանում, որ թող հաղորդակցի եկեղեցու հետ:

— 36-րդ. — Անյայտութեան մէջ գրտնւող զինւորների կանայք, որ ամուսնանում են ուրիշների հետ, ենթակայ են այն դատապարտութեանը ինչպէս և նորա, որոնք բացակայող ամուսնու վերադարձին չսպասեցին (ամուսնացան): Բայց այստեղ գործը արժան է որոշ ներողամտութեան, քանի որ աւելի հաւանական է մահւան մասին ենթադրութիւնը:

— 37-րդ. — Ամուսնացող մարդը, նրանից ուրիշի կինը վերցնելուց յետոյ, առաջնի համար կը մեղադրւի անառակութեան մէջ, իսկ միւսի նկատմամբ անմեղ է:

— 38-րդ. — Առանց հօր համաձայնութեան մարդու զնացող աղջիկը՝ անառակութիւն է անում: Բայց ծնողների հետ հաշտելով այդ գործն ամուսնութիւնով է վերջանում (ընդունում է իբր ամուսնութիւն): Բայց նորա իսկոյն չեն թոյլատրում հաղորդութեան, այլ երեք տարի արգելք է դրում:

— 39.— Անառակի հետ ապրողը անառակ է, կենակցութեան ամբողջ ժամանակում:

— 40-րդ.— Տիրոջ կամքի հակառակ ամուսնացող կինը, անառակութիւն է անում:

— 41-րդ.— Այրին ինքն իր մէջ իրաւունք ունենալով, կարող է ամուսնանալ:

— 42-րդ.— Կամքի հակառակ եղած պսակը անառակութիւն է: Հօր կամ տիրոջ կենդանութեան ժամանակ ամուսնացածները առանց մեղքի չեն, քանի դեռ նրանց վրա իշխանութիւն ունեցողները չեն յայտնել համաձայնութիւն նրանց կենակցութեանը, որովհետև այդ ժամանակ է ամուսնութիւնը հաստատում:

— 46. Եթէ մէկը կնոջից թողնւած մի մարդու հետ ամուսնանայ անտեղեակ լինելով այդ մասին, յետոյ նախկին կնոջ իրեն մարդուն վերադառնալու պատճառով թողնւածը՝ այդ ամուսնական կապի միջոցով անառակութիւն էր անում, բայց անգիտութեամբ: Դրան պսակ անթոյլատրելի չէ, բայց լաւ է այնպէս մնայ (չամուսնանայ):

— 48-րդ. — Ամուսնուց արձակւած կինը, իմ կարծիքով, պէտք է անպսակ մնայ...: Տիրոջ խօսքի համաձայն, ով կարձակէ իր կնոջը, նրան պոռնկանալ կտայ. ուրեմն, անւանելով նրան պոռնկացող դրանով նրան արգելում է ապրել ուրիշի հետ:

— 50-րդ. — Եռամուսնութեան մասին կանոն չկայ (այսինքն կանոն չկայ որ երրորդ ամուսնութիւն կարելի է) ըստ այսմ կանոնի եր-

ըորդ ամուսնութիւն չի կայանայ:... Նրան չենք ենթարկի ի լուր ամենքի դատապարտութեան. դա աւելի լաւ ենք հաշոււմ, քան անառակութիւնը:

— 53-րդ. — Այբիացած ստրկուհին շատ չի մեղանշում, եթէ երկրորդ անգամ ամուսնանայ:

— 63-րդ. — Գոյս մնալ խոստացողը և իր խոստումին զրժողը, թող կատարի անառակութեան մեղքի համար ժամանակի պատիժը:... Նոյնը և կուսակրօնութեան ուխտ անողներին և զրժողներին նկատմամբ:

— 67-րդ. — Եղբօր և քրոջ ազգապղծութիւնը պահանջում է մարդասպանի մասին որոշւած ժամանակի ապաշխարութիւնը:

— 68-րդ. — Ազգակցութեան արգելւած սատիճանում պատահած մարդկանց ամուսնութիւն եթէ նկատուի, ինչպէս մարդկային մեղք, ենթակայ է անառակների ապաշխարանքին:

— 75-րդ. — Հօր կողմից կամ մօր կողմից իր քրոջ հետ մեղանշողը, թող թոյլ չտրւի աղօթատուն մտնելու, մինչև որ ապօրինի և զազրալի գործից ետ չկանգնի: (Ետ կանգնողը իննը տարի ապաշխարի եթէ) ապաշխարանքի արժանի պտուղներ կտայ, տասերորի տարին թող ընդունւի հաւատացեալների հետ աղօթելու, առանց հաղորդելու. երկու տարի հաւատացեալների հետ կանգնած աղօթելով, վերջապէս թող արժանանայ հաղորդութեան խորհրդին:

— 76-րդ. — Նոյն կարգը և իր հարսի հետ յարաբերութիւն ունեցողի վերաբերմամբ:

— 77-րդ. — Իր օրինաւոր ամուսնուն թողնողը, ուրիշին ուզողը, ըստ տիրոջ ասութեան անառակի մեղքին արժանի լինի: (Այդպիսիները, 7 տարի ապաշխարեն):

— 78-րդ. — Նոյն պատժին ենթարկւի երկու քրոջ առնողը, թէկուզ այդ լինի զանազան ժամանակներում:

— 79-րդ. — Խորդ մօր հետ մեղանշողը ենթակայ է նոյն կանոնին, ինչի և ենթարկոււմ է քրոջ հետ մեղանշողը:

— 80-րդ. — Բազմամուսնութեան մասին Հայրերը լռել են, ինչպէս որ մարդկային ցեղին խորդ և անասնական զործի մասին: Իսկ մեզ համար այդ մեղքը անառակութիւնից ծանր է: Ըստ այսմ բարի կլինի այդպիսիներին ապաշխարանքի ենթարկել կանոնով, այսինքն մի տարի արտասուողների, երեք տարի ծնրազրոյների և յետոյ կարող են ընդունուի:

VII. Հայ եկեղեցու կանոններ:

1. Գրիգոր Լուսաւորիչ

Կանոն 2-րդ. — Այն քահանան որ կամուսնանայ, հինգ տարի ապաշխարէ զըսում, երկու ներսում և երկու տարի չհաղորդուի և յետոյ հաղորդուի:

— 5-րդ. — Եթէ (ամուսնացողներից) մէկը

կոյս է և միւսը երկրորդ պսակ երկու տարի
պուսը և մի տարի ներսում ապաշխարին:

— 6-րդ. — Եթէ մէկն երկրորդ կինը թողնի
և առաջին արձակած կնոջը դառնայ, եօթը
տարի դրսում և մի տարի ներսում ապաշխարի:

— 9-րդ. — Թէ որ մէկը աղջիկ փախցնէ,
պսակը անվաւեր լինի, և պսակւածը ում կամե-
նայ նրան լինի:

— 23-րդ. — Ով պոռնիկութեան համար ար-
ձակէ իր կնոջը, թող արձակէ, բայց մի տարի
սրբուի:

— 24-րդ. — Եթէ ամուսինն իւր կնոջը թող-
նի աստուածաշատութեան պատճառով, թող
նղոված լինի կենդանի ժամանակ և յետ մահւան:

— 30-րդ. — Կոյսը, որ իր անձը նուիրում է
Աստծուն, նոյնպէս միայնակեացը (վանականը)
չհամարձակի ամուսնանալ, բայց եթէ այդպէս
պատահի, նրա հետ հաղորդակցութիւնից հեռա-
նայ թող. եպիսկոպոսը նայի նրա վարքին և
ինչպէս կամենում է թող մարդասիրութիւն ցոյց
տայ դէպի նա:

II. Ա յ Ե Ս Ե Ս Ի ժ ո ղ ո վ .

Ներսէս Մեծի զումարած ազգի և եկեղե-
ցու ներկայացուցիչների ժողովում ընդունուում է
իբր պարտադիր կանոն չամուսնանալ մերձաւոր
արեւնակիցների հետ, սակայն չի որոշում յատ-
կապէս աստիճանները, թէ ինչպիսի արեւնակից-

ների պսակներին ևն թոյլատրելի և որպիսիք ան-
թոյլատրելի:

3. Շահապիվանի ժողով.

— 2-րդ. — Եթէ էրէցի կամ սարկաւազի
կինը պոռնիկութիւն անի և յանցանքը վրէժն հաս-
տատուի, զորա կամ մեղաւոր կանանց պարտա-
ւորվին արձակել և կամ իրենք թողնեն իրենց
կոշումը: Եթէ էրէցը մեռնի, նրա կինը չհամար-
ձակի մարդու գնալ, և ոչ էլ էրէցը կին առնի
(իւր կնոջ մահից ետ.):

— 3-րդ. — Եթէ մէկը կին ունի և պոռնի-
կութիւն անի և ամուսնական կարգը սրբութեամբ
չպահի... այնպիսի մարդուն կշտամբեն, տուգա-
նեն և ապաշխարութեան ենթարկեն:

Եթէ այր կամ կին նախքան ամուսնութիւնը
յարարեբրութիւն ունենան, կամ օտարի կամ նրա
հետ որին նշանադրել են, տուգանք վճարեն
կոյսի ծնողները. թէ որ կամենան այդ աղջկան
կին առնել առաջ ապաշխարութեամբ պիտի
մաքրւին, և եթէ պսակելու գան իբրև կոյսերի
չօրհնել այլ, իբրև երկեակների լոկ տեառնապրեն:
Եթէ աղջկայ կամքովն է հայրն ու մայրը մի-
այն տուգանք տան: Եթէ մէկը կոյս է միւսը ոչ,
կոյսին կոյսի պսակ կատարել, միւսին երկրորդ
ամուսնացողի պսակ:

— 4-րդ. — Եթէ մէկը թողնի իր կնոջն ա-
ռանց պոռնիկութեան պատճառի, կամ մարմնա-

կան արատի համար, պէտք է բաժանէ որդոցը, կայքը, հողը, ջուրը և կէսը կնոջը տայ: Եթէ ցանկայ (կինը) ուրիշի գնալ, բաժինը արբունիքին լինի. իսկ մարդը որ թողել է կնոջը, եօթը տարի ապաշխարի, եկեղեցուն տուգանք վճարէ՝ եթէ ազատ (ազնական) է՝ երեք հարիւր զրամ, եթէ գիւղական է՝ ծեծ ուտէ և հարիւր զրամ տայ եկեղեցուն՝ օրհնութեամբ եղած պսակը քանդելու համար:

— 5-րդ. — Եթէ մէկն ամուսնացաւ և կինն ամուլ — չբեր եղաւ ու մարդը նրան հեռացնէ ամուլութեան պատճառով, կինն ինչ որ բերել էր իր հետ՝ իրաւունք ունի առնել և գնալ: Իսկ եթէ բացի ամուլութենից այլ արատ չկայ, կնոջը տուգանք ևս վճարէ թող, նրան հասցրած անարգանքի փոխարէն, եթէ ազատ է՝ հազար երկու հարիւր զրամ, եթէ գեղական է՝ հազար զրամ...: Ով որ որդոց մայր թողնի (արձակէ) կամ ամուլին առանց պոռնիկութեան պատճառի կամ այլ արատի, մարդու և կնոջ պատուհասը, տուգանքը և ապաշխարութիւնը այս կանոնիս սահմանով լինի:

— 6-րդ. — Եթէ կինը մարդուց հեռանայ, նրան բռնեն և տանեն մարդուն...: Եթէ մարդը չարաբարոյ կամ պոռնիկ է, կամ արբեցող, կամ արատաւոր, ծեծով և խրատով կշտամբեն և նրան կարգի բերեն, եթէ մարդը հեշտութեամբ փոխելի, կինը նրան գնայ:

— 7-րդ. — Եթէ բռնութեամբ և անիրաւութեամբ մէկն առևանկութիւն կատարէ, խլին նրանից կնոջն և յանձնեն իւր ծնողներին, եթէ ազատ է 1200 զրամ, եթէ գիւղական՝ 700 զրամ առնեն նրանցից անարգանքի համար: Փախցնողին օգնող անձինք վճարեն 100 զրամ, կէսը եկեղեցուն, կէսը կարօտեալներին:

Եթէ փախցնողն առանց պսակի յարաբերութիւն ունեցաւ աղջկայ հետ, 100 զրամ եկեղեցուն տուգանք տայ և 3 տարի էլ ապաշխարի: Եթէ այդ խռովութենից յետոյ, էլի ծնողների և աղջկայ համաձայնութիւնը պսակելու համար առնի, այն ժամանակ պսակը օրհնեն իբրև երկեակի՝ ուրը խաչակներեն և գլխին գնեն, իսկ եթէ կոյս են մնացել, օրինաւոր պսակին: Եթէ փախցնելու ժամանակ քահանան զաղտնի կերպով պսակի նրանց առանց ծնողների հաճութեան, քահանայագործութիւնից զրկւի. 100 զրամ կարօտեալներին տայ, պսակն էլ անվաւեր լինի:

— 12-րդ. — Եթէ որդին հօր կնոջը (իբ խորդ մօրը) առնի, կանոնս այդ չի ընդունում, սուրբ եկեղեցի չմտնէ նա և ամբողջ ժողովիցս նզոված լինի, մինչև որ դարձի գայ, և ապաշխարէ, եօթը տարի ունկնդիրների հետ և երեք տարի հսկողութեան տակ. 50 զրամ աղբատներին տայ, 50 զրամ եկեղեցուն տայ և վարքը քննելուց յետոյ՝ հազորդուի: Եթէ հայրը որդու կինն առնի և

կղբայրը եղբօր կինը, նոյն պատուհասը և նզով-
քը լինի (նոցա համար էլ):

— 13-րդ. — Ով ազգականին կին առնէ, այս
պղծութիւնն ու գարշելի բանը յայտնւի, և ձեր
մէջը մէկն անւանւի... ըստ ասութեան Մովսիսի,
անիծեալ լինի նա, ով կննջէ իւր արեան մերձա-
ւորի հետ: Արդ, ոչ որ չհամարձակւի Աստուած-
պաշտութեան, քրիստոնէութեան և տէրունա-
կան մկրտութեան կնիքն և արքունական դրոշմը
զգեցողներից առնել կին բրոջը, կամ բրոջ որ-
դուն կամ եղբօր որդուն և հօքաբիոջը և կամ
իւրայիններից մի այլ որի մինչի չորրորդ վար-
մը...: Արդ, եթէ մէկն ընդդիմանալով այս կա-
նոնիս և հաստատուած օրէնքիս և ամբարշտանա-
լով՝ դէպի հեթանոսութիւն և հրէութիւն կործան-
ւի, նրա բաժինը նոցա հետ լինի և եկեղեցուց
օտանանայ թող:... Ապա եթէ նորա չհեռանան
այդ պիղծ ամուսնութիւնից և պսակադիր քա-
հանան էլ, որ խորհուրդն է կատարել, չմօտենան
աթոռին և քահանայութեանը. թէ ազատ լինի,
թէ գիւղական օրէնքն ու կանոնը այդ պիտի մնան:

4. Դունի երկրորդ ժողով.

Կանոն 5-րդ. — Երկրորդ անգամ ամուսնա-
ցողները զբաղարդացներ և այլ ատտօնեաներ
լինին թէև, զինւորների հետ կանգնեն (եկե-
ցում) իրենց ուխտազանցութեան համար...:

— 24-րդ. — Տղայոց պսակը չհամարձակւին

օրհնել, և ոչ էլ չափահասների՝ տղայի և աղջկայ՝
առանց միմեանց տեսնելու. որովհետև այսպիսի
անժամանակ հարսանիքից մահաբեր վնասներ
առաջ եկան. ժողովրդականներն էլ այսպիսի
հարսանիք չհամարձակւին կատարել, որովհետև
իսկապէս իրենց կորուստն է:

— 25-րդ. — Չպէտք է կոյսերին — կոյս աղ-
ջիկներին կամ տղաներին — այրիների հետ ամուս-
նացնեն և ոչ այրիներին կոյսերի հետ, որով-
հետև անհամապատասխան են:

5. Դունի չորրորդ ժողով.

Կանոն 7-րդ. — Մեր մեղքերի համար երբ
աշխարհը թշնամիներից գերի տարւեց, շատ
կանայք և մարդիկ գերութեան մէջ էին և նոցա
ամուսիններն առանց վարդապետի հրամանի կին
առան և մարդու գնացին. — Այդպիսիների հա-
մար այսպէս սահմանեցինք, թէ առաջ բան
6—7 տարի նորա, որոնց ամուսինները մինչ
գերութեան մէջ էին, ամուսնացան, այդպիսինե-
րի ամուսնութիւնը պոռնիկութիւն է, ծեծ և պա-
տիժ կրեն. հրամայեցինք նրանց կայրից և ստաց-
ւածքից առնեն վարդապետները և աղբատ-
ներին բաժանեն. և նոցա բաժանել իրարից և
ապաշխարել — եօթը տարի: Իսկ եթէ եօթնե-
րորդ տարու մէջ ամուսինները գերութիւնից
զառնան, հրամայում ենք դառնան իրենց ամու-
սիններին. բայց եթէ չվերցնեն նրանց որ առել

էին (իրենց նախկին կնոջը), նորա որ վերադարձել են, օրհնութեամբ ուրիշ կանայք առնեն և ուրիշ մարդոց գնան, բայց պիտի ապաշխարեն: Իսկ ով 6—7 տարի համբերեց առանց տուգանքի և օրհնութեամբ ամուսնանայ...:

6. Դուքի հիւնդերոդ ժողով.

Կանոն 3-րդ. — Արժան չէ շարաթ օրը կամ Զատիկի ճրագալոյցին պսակ կատարել, որովհետեւ առաջում յարութեան օրեր են գալիս, երբ պէտք է աղօթել և հսկել և հոգեւորական կարգով անձերը մխիթարել, և ոչ թէ մարմնական զեղխութեամբ սուրբ օրերի խորհուրդն արհամարհել և ոտնակոխ անել. իսկ եթէ այդպիսի բան պատահի, պսակն անվաւեր համարւի և պսակի խորհուրդը կատարողները պատժի տակ լինին, մինչև որ ապաշխարեն. և եպիսկոպոսը տեսնելով այդ, ինչպէս կամենում է, մարդասիրութիւն ցոյց տայ դէպի նոցա:

— 4-րդ. — Արժան չէ, եթէ հետեւալ օրը պիտի պսակուի, երեկոյեան ժողովւել հարբել և զեղխութիւն անել այլ պարկեշտութեամբ և աղօթքով արժանի անել, իրենց՝ պսակի օրհնութեանը. եթէ մէկն այսպէս արած լինի, քահանան օրը թող փոխէ և ինչպէս ասինք, ուրիշ օր հրաման տայ զգուշութեամբ և արժանաւոր կարգով պսակելի և հաղորդելի:

— 5-րդ. — Արժան չէ Զատիկի քառամսօրէ-

ում և մինչի Հոգեգալուստ հարսանիք անել և այդ օրերի խորհրդին թշնամանել անարգանք հասցնել. որովհետեւ ամեն օր կիւրակի է կատարում է աստուածային խորհուրդը:

— 15-րդ. — Պարտ և պատշաճ է, որ նրանք, որոնք պիտի պսակին, քահանային տանեն (կանչեն), որ նոցա վրա բրիստոնէից օրէնքի և կանոնի համաձայն կարգ կատարէ և սուրբ տեղերում պսակէ. իսկ եթէ մէկն այսպէս չանէ, այլ ինչպէս և լինի իր կամակորութեամբ և ծուլութեամբ անարգէ ամուսնութեան օրէնքն ու կարգը, քահանան լուծուի իր պատւից. և պսակւողներին նորից հարկաւոր է պսակել բրիստոնեաների օրէնքի համաձայն, և որպէս առարեալը պատւիրում է, թէ ամենը կարգով և պարկեշտութիւնով լինի:

— 16-րդ. — Երկրորդ անգամ ամուսնացողներին ևս կանոնի համաձայն, միջնորդներով և խնամախօսներով հարկաւոր է. իրար յօժարութեամբ հաւանելուց յետոյ՝ քահանաների ձեռքով եկեղեցում իրենց զուգաւորութեան նշանը (պսակը) օրհնութեամբ առնին...:

7. Պարսաւի ժողով.

Կանոն 10-րդ. — Երկրորդ անգամ ամուսնացողներին (քահանան) ապաշխարութեան կարգը բացի թողի չանէ. ինքը (քահանան) պակեշ-

տութիւնով խմէ, ապա թէ որ արրեցութեան մէջ ընկնի կարգը լուծուի:

— 11-րդ. — Քահանաները պատւիրեն մարդոց և կանանց և նրանց աղջիկներին, որ հեթանոսների հետ չը զուգաւորւին (ամուսնանան), որովհետեւ դա ամուսնութիւն չէ, այլ անօրէն և պիղծ խառնակութիւն...:

— 13-րդ. — Երրորդ անգամ պսակողների զուգաւորութիւնը խառնակութիւն և պղծագործ շնութիւն: անբաւելի յանցանք է, այդպիսին եթէ ապաշխարութեամբ կամենայ ջնջել իր մեղքը, նախ իրարից բաժանւին, և յետոյ արժանի լինին ապաշխարութեան, և քահանան, որ այդ ամուսնութեան պատճառ է եղել, կարգընկեց լինի և նզովւի:

— 16-րդ. — Նախկին ս. հայրերն իւրեանց ժամանակներում արգելեցին ազատների և անազատների արեան մերձաւորութիւնը, այժմ մենք լուծւած ենք տեսնում հայրերի կանոնները, որովհետեւ անխտիր խառնուում են իրենց մերձաւորների հետ անկարգ ամուսնութիւնով: Սրանից յետոյ և չորրորդ զարմում չհամարձակւին ամուսնութիւնով զուգաւորել, ապա թէ ոչ մեղանից նզովւին և իրենք Աստուծոյ առաջ պատասխան տան նրա մեծ դատաստանին:

8. Սսի 1243 ք. ժողով.

Կանոն 4-րդ. — Քահանաները պսակն ու մը-

կրտութիւնը ծոմապահութեամբ անեն եկեղեցում և հաղորդուին...:

— 7-րդ. — Պսակը թող ընտրութիւնով անեն, արեան ազգականութիւնից վեց ծննդով հեռանալով. փեսան տասն և չորս տարեկանից թող պակաս չլինի և հարսը քան տասներկու տարին:

9. Ս ա հ ա կ Պ ա Ր Բ Է Լ.

Կանոն 27-րդ. — Պատւիրեցէք (քահանայք), որ իրենց անչափահաս որդիներին չպսակեն, չափահասներին էլ առանց իրար տեսնելու և հաճութեան չնշանեն. և դուք քանանայք տղայոց (անչափահասների) պսակները մի օրհնէք, մինչի չափահաս լինելը: Իսկ չափահասներին, որոնք իրար չեն տեսել, չեն հաւանել, չհամարձակւիր պսակել առանց նրանց իրենց հարցնելու, շատ կարելի է, որ ծնողների ստիպմամբ է նրանց նշանադրութիւնը:

— 28-րդ. — Ապա եթէ լսենք որ քահանան անչափահասներին կպսակի, կամ դրած կարգով չի վարուիլ. պատիժ կ'կրէ իր յանցանքի համապատասխան, ծնողներն էլ պատժից անպարտ չեն մնայ:

Գ. ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ.

Մենք արդէն ասել ենք թէ ի՞նչ պատճառներով ներկայումս Հայ եկեղեցին, գոնէ արևելեան Հայոց համար, լուծում է ամուսնական կապը: Այժմ ցուցումներ կանենք, թէ ի՞նչ եղանակով կարող է լուծուել ամուսնութիւնը, այդ դատը որտեղից պէտք է սկսել, ի՞նչ աստիճաններով է անցնում և վերջնական վճիռը որտե՞ղ է ստանում: Նա և թէ ի՞նչ հետևանքներ են առաջանում ամուսնալուծութիւնից:

Ամուսնական կեանքից դժգոհը նախ պիտի խնդիր տայ այն կոնսիստորեային որի վիճակում գտնուում է խնդրատուն, կամ մեղադրուողը: Խնդրի մէջ պիտի մանրամասն ասի թէ խնդրատուն որտեղացի է, ում հետ է պսակուել, ո՞վ է պսակող քահանան, որտեղ է պսակուել և երբ և եթէ կարող է կամ ունի դրանց փոխարէն ներկայացնի խնդրի հետ իր պսակի քաղաածքը: Գրանից լետոյ պարտաւոր է յայնել թէ ի՞նչ յանցանք է բարդում

իր ամուսնու վրա՝ լիշելով որոշ կերպով մեղադրանքի անունը. եթէ ունի, պիտի ցոյց տայ իր վկաներին: Ահա այն գլխաւոր կէտերը, որ խընդրատուն պիտի չմոռանայ լիշել իր խնդրի մէջ: Խնդրի վրա պիտի կայցնէ երկու հատ վաթսուն (60) կոպեկանոց մարկայ, որպէս զի պետական օրէնքի հիման վրա անուշադիր չթողնեն իր խընդիրն այդ պակասութեան համար: Կոնսիստորեան այդ խնդիրն ստանալով, նայելով թէ ի՞նչ մեղադրանք է բարդուում մեղաւոր դուրս բերած կողմի վրա, նրա համեմատ էլ ընթացք է տալիս գործին: Մենք կը վերցնենք իւրաքանչիւր դէպքն առանձին:

1. Ամուսնական անհաւատարմութիւն. — Այս դէպքում գործը կոնսիստորեան յանձնում է քննչի: Քննիչ քահանան կամ վարդապետն ստանալով մեղադրողի խնդիրը պետական օրէնքի հիման վրա կանչում է իր մօտ երկու հակառակ կողմերին — մարդուն և կնոջը — և համոզում, խրատում որ հաշտուին. եթէ հաշտութիւնն աջողուում է կայացնել՝ այն ժամանակ քննիչն արձանագրութիւն է կազմում այդ մասին, ստորագրում են ինքն և երկու հակառակ կողմերը: Քննիչն այդ արձանագրութիւնն իր յայտարարութեան հետ ուղարկում է կոնսիստորեային. վերջինս ստանալով հաշտութեան մասին արձանագրութիւնը, օրագիր է կազմում և գործը վճռում է կարճել՝ երկու հակառակ կողմերի հաշտութեան պատճառով:

Այն դէպքում, երբ հաշտութիւն կայացնել չի աջողուում գթտւաց ամուսինների մէջ, քննիչն այդ մասին արձանագրութիւն է կազմում, ինքն ստորագրում, ստորագրել տալիս երկու ամուսիններին և ձեռնարկում է քննութեան: Նախ բացատրութիւն է պահանջում բողոքողից, եթէ գործի հանգամանքն այդ պահանջում է, ապա մեղադրւածից՝ նրա վրա բարդւած մեղադրական բոլոր կէտերի դէմ: Կրանից յետոյ քննիչը, եթէ մեղադրեալը ժխտում է իր դէմ եղած մեղադրանքները, պահանջում է, որ նա վկաներ ցոյց տայ իր անմեղութիւնն ապացուցանող: Քննիչը մեղադրեալի, ինչպէս և մեղադրողի բոլոր տւած բացատրութիւնները մի առ մի գրելով, առանձին առանձին իհարկէ, ստորագրում է ինքը, ստորագրել է տալիս մեղադրեալին իր բացատրութեան տակ, մեղադրողին իր բացատրութեան տակ և ապա ձեռնարկում է վկաների հարց ու փորձին: Վկաներին, եթէ հնարաւոր է, բոլորին մի օր կանչում է իր մօտ և առանձին առանձին քննութեան և հարց ու փորձի է ենթարկում: Եթէ հարկաւոր է վկաներին և մեղադրեալին, մեղադրողին և վկաներին միմեանց դէմ առ դէմ կանգնեցնելու և երես առ երես խօսեցնելու, քննիչը ճշմարտութիւնը երևան հանելու համար անհրաժեշտաբար պիտի դիմի այդ միջոցներին: Վկաներն եթէ մերձաւոր ազգականներ են, չպէտք է երգւեցնել, ինչպէս և եթէ 13 տարեկանից ցած են առանց

երդմնեցնելու պիտի հարց ու փորձ անի, ցուցումքներ առնի: Մնացած բոլոր վկաները պէտք է անպատճառ երգմամբ ցուցումներ տան: Ամեն մի վկայի ցուցումը գրւում է առանձին, որի տակ ստորագրում են քննիչն ու ցուցում տուող վկան:

Ամեն անգամ երբ հարցը պահանջում է, վրկաների ցուցմունքներից յետոյ քննիչը հրաւիրում է մեղադրողին կամ մեղադրողին լրացուցիչ բացատրութիւններ տալու՝ պահանջւած կէտերի դէմ: Երբ արդէն քննութիւնն աւարտւած է, քննիչը հրաւիրում է իր մօտ մեղադրեալին, կարգում է նրա մօտ ծայրէ՝ ի ծայր ամբողջ գործը, վերջին անգամ նրանից բացատրութիւն է առնում և եթէ զանուամ է որ, դրանով գործը վերջանում է, ուղիղն ասած քննութիւնն աւարտւած է, նա արձանագրութիւն է կազմում, որ մեղադրեալին կարգացել է ամբողջ գործը, և յետոյ մի արձանագրութիւն ևս թէ ինչ հիման վրա մեղադրեալի բացատրութիւնը (վերջին) թողնում է առանց հետևանքի, եթէ միայն դա հարկաւոր է:

Այդ գործողութիւններով քննութիւնն աւարտած լինելով, քննիչը մի վերջին արձանագրութեամբ գործի թեր և դէմ կէտերը խտացնելով առաջ է բերում արձանագրութեան մէջ և յարում, թէ առաջ բերած փաստերի հիման վնա քննութիւնը համարում է վերջացած՝ առանց որ և է դատողութիւն տնելու գործի մէջ եղած փաստերի գնահատութեան մասին, որովհետև փաստերի

գնահատութեան խնդիրը, քննիչի գործը չէ, նա միայն պիտի արձանագրէ, թէ արդեօք բողոքի մէջ լիշուած մեղադրական փաստերի դէմ կամ նրա օգտին վկաներն ու մեղադրեալն ինչ են ասում, ապացուցող կամ հերքող ինչ փաստեր են բերում: Ահա քննիչի գործը: Այսպէս ուրեմն քննիչը այդ վերջին գործողութիւնը կատարելուց յետոյ ստորագրում է արձանագրութիւնը և ամբողջ գործի հետ ուղարկում կոնսիստորեային: Այն դէպքում, երբ մեղադրեալի տւած վերջին բացատրութեամբ նոր հանգամանքներ են առաջ գալիս, քննիչը հարկաւոր քննութիւնն անելուց յետոյ, նորից հրաւիրում է իր մօտ մեղադրողին, կարգում նրա մօտ գործը, հարցնում թէ չունի արդեօք այլ ևս բան ասելու, և ապա կազմելով արձանագրութիւն, որ նա կարդացել է գործը և այլ ևս ոչինչ չունի ասելու, ստորագրել է տալիս մեղադրեալին, ստորագրում է ինքը և վերջ տալիս գործին:

Կոնսիստորեան ստանալով այդ գործը, իր հերթում քննութեան է առնում և եթէ գտնում է, որ որևէ կէտ քննութեան մէջ պակաս է, կամ որոշ հանգամանքներ լաւ չեն պարզուած և կամ մեղադրութեան գլխաւոր կէտերը չեն ապացուցուած քննութեամբ և կամ ապացուցները թույլ են ու անբաւարար, գործը վերադարձնում է քննիչին լրացուցիչ քննութեան համար, մատնացոյց անելով պակասաւոր կէտերը, որոց վրա քննիչը ուշա-

դրութիւն պիտի դարձնէ լրացուցիչ քննութեան ժամանակ:

Քննիչը լրացուցիչ քննութիւններն անելուց յետոյ գործը վերադարձնում է կոնսիստորեային, որն ստանալով գործը, օրագիր է կազմում և նայելով գործի հանգամանքներին, փաստերի ստուգութեանը, նրանց հիման վրա կայացնում է իր վճիռը: Եթէ քննութեամբ ապացուցուած է մեղադրութիւնը՝ կոնսիստորեան վճռում է լուծել ամուսնութիւնը՝ մեղադրեալին զրկելով նորից ամուսնանալու իրաւունքից, բայց աւելացնում է «նախքան իւր այս վճիռն ՚ի կատար ածելը՝ իր վճիռն ասբողջ գործի հետ ուղարկել Սինօզի հաստատութեանը»: Իսկ այն դէպքում, երբ մեղադրութիւնը չէ ապացուցուած, կոնսիստորեան որոշում է կարճել գործը՝ մեղադրութիւնն անապացոյց լինելու պատճառով: Այս դէպքում կոնսիստորեան Սինօզին չի ուղարկում իր վճռի հաստատութիւնը, այլ ինքն է գործադրում, յայտնելով իր օրագրական վճիռը մեղադրողին՝ ի պատասխան նրա խնդրի:

Մեղադրողը կարող է այս վճռից դժգոհ մնալ, ուստի և նա տալիս է մասնաւոր բողոք կոնսիստորեային՝ Սինօզի անունով: Կոնսիստորեան այդ բողոքն իր բացատրութիւններով և ամբողջ գործն էլ հետն ուղարկում է Սինօզին ՚ի հայեցողութիւն: Սինօզն եթէ գտնում է, որ քննութեան մէջ թերութիւններ կան՝ գործը վերադարձնում է կոնսիստորեային՝ լրացուցիչ քննութիւն նշանակելու

Համար: Իսկ այն դէպքում, եթէ գործի վերահաս-
տութիւնից յետոյ Սինօզը գտնուած է որ բողոքն
անհիմն է, գործը կարճուած է առանց կոնսիստո-
րեայի վճիռը փոխելու: Ս.ուաջին դէպքում կոն-
սիստորիան հարկաւոր լրացուցիչ քննութիւններն
անելուց յետոյ գործը ուղարկուած է նորից Սինօ-
զին՝ իր նոր վճռի հետ միասին.

Մեղաւոր կողմն էլ կարող է դժգոհ մնալ
կոնսիստորեայի վճռից, որի մասին յայտնւի պիտի
նրան և առհասարակ երկու հակառակ կողմերին
միևնոյն օրագրական վճռով, որով իր որոշումն
ուղարկուած է Սինօզի հաստատութեանը: Այն դէպ-
քում, եթէ մեղադրւողը չի բողոքում Սինօզին
կոնսիստորեայի վճռի դէմ, այդ վճիռն ստանալուց
սկսած երկու շաբաթեայ ընթացքում, նրանից յե-
տոյ նրա տւած բողոքն անհետեւանք կը մնայ
համաձայն պետական օրէնքների *): Բողոքը նոյն
կարգով պիտի գնայ Սինօզ, ուր գործի հայեցո-
ղութիւնից յետոյ կամ թողնուած են մասնաւոր
բողոքն անհետեւանք, գտնելով բողոքն անհիմն,
և կամ գործի հետ վերադարձնուած են կոնսիստո-
րեային՝ լրացուցիչ քննութիւն անելու համար,
որից յետոյ գործը նորից մտնուած է Սինօզ և վերջ-
նական վճիռն ընդունուած:

Ամեն մի դէպքում, երբ կոնսիստորեան որ

*) Այստեղ կոնսիստորեան համեմատուած ենք նահանգական դա-
տարանի հետ իսկ Սինօզը՝ Գատական Պալատի հետ, որոնցից առաջ-
նի վճռի դէմ 2 շաբաթ է ժամանակ տրուած բողոք ներկայացնելու:

և է գործի համար վճիռ է կայացնուած լուծել ա-
մուսնութիւնը, գործի զեկուցումից անմիջապէս
յետոյ գնում է Հայ եկեղեցու կանոնական որո-
շումներից նրանք, որ համապատասխանուած են
գործին և պետական օրէնքների յօդւածները, որ
տրամադրուած են պսակի լուծումն, որոնց հիման
վրա և լինելու է յետագայ վճիռը:

Սինօզը կոնսիստորեայի վճիռն ստանալուց
յետոյ, անկախ նրանից նաև, թէ հակառակ կող-
մերը բաւական են այդ վճռից թէ չէ, ներկայա-
ցրել են բողոք նրա դէմ թէ ոչ, ինքը վերահաս-
տութիւն է լինուած գործին ու կամ հաստատուած վճիռը
և կամ վերագարձնուած կոնսիստորեային լրացուցիչ
լուսաբանութիւններ անել նոր քննութեան միջո-
ցով: Այս բոլոր գործողութիւնները կատարելուց
յետոյ Սինօզը այդ գործի մասին անուած է իր
վերջնական հաստատող վճիռը:

Ամուսնալուծական գործերի մէջ ամենադժ-
ւար ապացուցի ենթարկւող պատճառը ամուսնա-
կան անհաւատարմութիւնն է և անբարոյական
կեանքը: Պատահում են դէպքեր, երբ մեղադրւող
կողմի անբարոյական լինելն ակներև է, սակայն
փաստացի ոչինչ չկայ, այսինքն անբարոյականու-
թիւնը ապացուցող փաստերը կամ իսպառ չեն որս-
ւուած և կամ խիստ դժւար: Բոլորն ասուած են, որ
մեղադրւողը բարոյականից զուրկ է, սակայն և ոչ
մէկն էլ չի կարող հաստատապէս պնդել, թէ տե-
սել են նրա անբարոյականութեան այս կամ այն

փաստը: Այսպիսի դէպքերում քննչի դրուժիւնը ծանր, անելանելի չէ. նա կարող է և պիտի դիմի հասարակաց կարծիքին համաձայն պետական օրէնքի 229 յօդ. (XVI հատ. II մ. Քաղաքացիական Գատավարութիւն): Նա պիտի միւսնոյն օրը ծածուկ, առանց իմաց տալու, շրջի մեղադրողին լաւ ճանաչող մի շարք ընտանիքների տները, դոցա թիւը որքան շատ, այնքան լաւ, ու այնքան ստույգ մեղադրանքի նկատմամբ: Իւրաքանչիւր ընտանիքի բոլոր անդամներին պիտի հարցումներ տայ մեղադրւողի բարոյականի նկատմամբ, և նաև այն բանի, թէ կը ցանկանային այդպիսի մի անձի հետ մօտիկ ծանօթութիւն ունենալ, իրենց տունը թողնել, երթ ու գալ ունենալ և այլն: Այս խնդրում, եթէ մեղադրութիւնն ապացուցող վկայութիւններ տան մեղադրւողի մերձաւոր ազգականները, դա աւելի լաւ: Այսպիսի մի համաճարակ խուզարկութիւն անելուց յետոյ, եթէ կազմած արձանագրութիւնները (իւրաքանչիւր ընտանիքի ցուցմունք գրուում է ջուկ և ստորագրուում այդ ընտանիքի անդամներից քննչի ներկայութեամբ և ստորագրութեան ցուցմամբ) ստւար մեծամասնութեամբ ապացուցանեն, որ մեղադրւողը ճանաչոււմ է հասարակութեան մէջ իբր վատ վարքի տէր մէկը, իբր անբարոյական, և իբր այնպիսի մէկը, որ իրենցից և ոչ մէկը ոչ միայն չէր ցանկայ և չի ընդունի իր տունը, այլ և չէր ուզի ծանօթ լինել, և եթէ ծանօթ է, ծանօթութիւնը կտրել է նրա

հետ, յատկապէս նրա անբարոյական կեանքի համար: Այն, եթէ այդ համաճարակ խուզարկութեան քննութիւնը երևան հանի և ապացուցի մեղադրւողի անբարոյական կեանքը, այն ժամանակ ասել է մեղադրութեան կէտերն ապացուցւած են, քըննչը վերևում յիշւած բոլոր հարկաւոր ձևականութիւններն անելուց յետոյ, գործն ուղարկում է կոնսիստորեային և այլն:

Ամուսնական անհաւատարմութեան և ամուսիններից մէկի անբարոյականութեան գործի դէպքում, մեղադրանքն ապացուցանող կողմնակի փաստերն էլ կշիռ ունին, թէև ոչ վճռական. այսպէս, սիրահարական նամակներ, ամուսիններից մէկի խոստովանութիւնը թէ լիրաւի ինքը սիրային յարաբերութեանց մէջ է գտնուել կամ գտնոււմ այս ինչ մէկի հետ: Կողմնակի ապացույցներ են նաև ամուսիններից մէկի վատ վարւելը միւսի հետ, ծեծելը, հարբեցողութիւնը և այլն և այլն:

2. *Կաւատութիւն*. — Ամուսնալուծութեան գործն այս դէպքում ընթանում է այսպէս: Այն ամուսինը, որ բողոքում է, թէ միւսը կամ փորձեր է արել իրեն ծախելու, այսինքն ուրիշների հետ ստիպել է սեռական յարաբերութիւն ունենալ, և կամ ստուգիւ կաւատել է, իր խնդրի մէջ գրելով մեղադրութեան կէտերը կամ ներկայացնում է դատախազին, որ դէպքում ամուսնալուծութիւն չի խնդրում, այլ դատ, կամ թեմի կոնսիստորեային: Կոնսիստորեան ստացած այդպիսի խնդիրն

ուղարկում է նահանգի դատարանի դատախազին (պրօկուրօր)՝ խնդրելով գործն օրինասահման կերպով քննել և վերջնական որոշման մասին յայտնել իրեն, խնդրատուի խնդրին բաւարարութիւն տալ՝ այդ գործում նրա քաղաքացիական պահանջի համեմատ: Թէ այս և թէ ուղղակի դատախազին բողոք ներկայացնելու դէպքում քրէական դատ է սկսում մեղադրուզի դէմ ու գործը յանձնւում քննիչին: Քննիչն հարկաւոր գործողութիւնները կատարելուց յետոյ ներկայացնում է դատախազին: Դատախազն ինքը, բայց սովորաբար նրա օգնականներէից մէկը, նայելով թէ որք շրջանին է վերաբերում գործը, այդ առթիւ իր եզրակացութիւններն է անում: Թէ մեղադրանք ապացուցւելու և թէ անապացոյց մնալու դէպքում գործն ուղղւում է նահանգական դատարան: Եթէ դատախազը իր եզրակացութիւնների մէջ դուրս է բերել, որ մեղադրանքն անհիմն է, սովորաբար գործը կարճւում է, իսկ եթէ մեղադրական յօււածներ է գրել, նահ. դատարանը դատ է նշանակում: Վերջ 'ի վերջոյ եթէ դատարանի վճռով մեղաւոր է ճանաչւում մեղադրուողը, այն ժամանակ մեղադրողը ստանալով վճռի պատճէնը մի խնդրի հետ ներկայացնում է կոնսիստորեային՝ խնդրելով լուծել իր պահը: Իսկ եթէ կոնսիստորեայի միջոցով է սկսել գործը, դատախազն ինքն է յայտնում կոնսիստորեային դատարանի վերջնական վճռի մասին: Երկու դէպքումն էլ կոնսիս-

տորեան ապացուցւած համարելով մեղադրանքը վճռում է լուծել ամուսնութիւնը՝ մեղաւոր կողմին զրկելով ամուսնանալու իրաւունքից և ապա իր վճիռն ուղարկում Սինօդին 'ի հաստատութիւն:

Այս դէպքում պատահում է այսպէս, — կոնսիստորեան ստանալով բողոքարկուի խնդիրը, քննութիւն է նշանակում և ապա իր սկզբնական քննութիւնն ուղարկում է դատախազին և այլն:

Այս օրինակ գործերի մարմնաւոր իշխանութեան դատին ենթարկելու հիմը յանցանքի քրէական լինելն է, որ հոգեւոր իշխանութեան իրաւասութեան սահմանից դուրս է: Այդ տեսակ գործերի մէջ իր մասը՝ կողմերից մէկի քաղաքացիական պահանջն է — ամուսնալուծութիւնը, որին և նա — հոգեւոր իշխանութիւնը իբր իրաւատէր կոչւում է բաւարարութիւն տալ:

3. Անյայտ բացակայութիւն. — Այդպիսի բացակայութեան դէպքում ամուսնալուծութեան խնդիր ընդունւում է ոչ շուտ, քան բացակայած օրից հինգ տարի անցնելը: Կոնսիստորեան ամուսնալուծութիւն պահանջող կողմից խնդիրն ստանալուց յետոյ նախ յայտարարութիւն է ուղարկում Պետերբուրգի Սենատական Յայտարարութիւնների մէջ տպելու երեք անգամ, որով խուզարկւում է անյայտ բացակայող անձը: Այդ յայտարարութիւնների համար պահանջւող երեք բուբլին վճարում է խնդրատուն: Եթէ յայտարարութիւնները տալու օրից անցնի վեց ամիս և ոչ մի լուր կամ

տեղեկութիւն չգայ խուզարկող անձի մասին, այն ժամանակ կոնսիստորեան ձեռնարկում է երկրորդ գործողութեանը: Նա դիմում է տեղական օստիկանութեան և խնդրում, հոգևոր իշխանութեան ներկայացուցչի ներկայութեամբ քննութիւն անել՝ հարց ու փորձի ենթարկելով բացակայողի ազգականներին, ծանօթներին և արժանահաւատ վկաների, թէ ինչ գիտեն բացակայողի մասին, նա ո՞ւր է, երբ է անյայտացել, արդեօք բացակայութեան ընթացքում որ և է լուր իր մասին չի տւել և կամ արդեօք բողոքողը չի եղել պատճառ բացակայողի հեռանալուն և այլն, ինչ որ արամադրում է այդ առթիւ պետական օրէնքը (X հ. I մ. յօդ. 58): Այս մի քանի մանր և ոչ անհրաժեշտ ձևականութիւնները կատարելուց յետոյ օստիկանութիւնը արձանագրութիւն է կազմում վկաների և ծնողների ներկայութեամբ ու ստորագրել տալով ուղարկում է կոնսիստորեային: Կոնսիստորեան առաջարկած փաստերի հիման վրա վճռում է լուծել ամուսնութիւնը և ուղարկում իր վճիռն ամբողջ գործի հետ Սինօդի հաստատութեանը: Այս դատավարութեան ընթացքում, եթէ մինչի վճռի վերջնական հաստատութիւնը, անյայտ բացակայող ամուսինը վերադառնալ, կամ տեղեկութիւն տալ իր մասին և այլն, ամբողջ գործը դադարում է և դատավարութիւնը կարճւում:

4. *Ժանր յանցանքներ*, որին հետևում է իրաւունքի զրկումն. — Եթէ ամուսիններից մէկը գոր-

ծել է այնպիսի ծանր յանցանքներ, որոց հետևանքը աքսոր և իրաւունքների զրկումն է և կամ միայն իրաւունքների զրկումն, համաձայն պետական օրէնքների (X հատ. I. մ. յօդ. 50 և 52). միւս ամուսինը իրաւունք ունի պահանջել ամուսնալուծութիւն: Այս դէպքում բողոքող ամուսինը ներկայացնում է պահանջի խնդրագրի հետ դատարանի վճռի պատճէնը կոնսիստորեային և խընդրում համաձայն այդ վճռի թոյլ տալ իրեն ամուսնանալ ուրիշի հետ: Կոնսիստորեան և Սինօդն առանց այլևայլութեան լուծում են պսակը և թոյլ տալիս ամուսնանալ ուրիշի հետ:

5. *Ամուսնական անընդունակութիւն*. — Եթէ ամուսինը զուրկ է ամուսնական կենսակցութեան ընդունակութիւնից, միւս ամուսինը միայն պսակից երեք տարի անց իրաւունք ունի խնդրել հոգևոր իշխանութեանը լուծել իր պսակը: Այդ դէպքում պահանջում է, որ այդ անընդունակութիւնը բնական լինի և կամ առնւազն առաջ եկած լինի նախ քան ամուսնանալը: Եթէ խնդրատուն ապացուցեց, որ այդ անընդունակութիւնը եղել է նախ քան պսակը՝ ամուսնութիւնը լուծւում է (X հ. I մ. յօդ. 48—49). հակառակ դէպքում նա իր խոստման համաձայն, որ տւել է եկեղեցում պրսակից առաջ, թէ ոչ մի հիւանդութիւն և այլն չեն կարող բաժանել ամուսնուց, մնում է ամուսին, ամուսնական կենսակցութեան ընդունակութիւնը, ամուսնութեան ժամանակ կորցրած իր ա-

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ.

I Պետական օրէնքներ	Երես.
1) Ամուսնանալու մասին	3
2) Պսակը կատարելու մասին	6
3) Պսակն անվաւեր ճանաչելու մասին	7
4) Պսակի դադարելու մասին	11
5) Ամուսնալուծութիւն	11
6) Այլադաւանների և բրիստոնեականների պսակի մասին	16
7) Ամուսնութիւնից ծագած իրաւունքների և պարտաւորութիւնների մասին	20
8) Խնամակալութեան և հոգաբարձութեան մասին	40
9) Ամուսնուն թողնւած տոհմական կայքի մասին	48
10) Ամուսինների ժառանգելու կարգի մասին	53
11) Զինւորական պարտաւորութիւններ	54
12) Դասակարգային կոչման մասին	54
13) Բանդարկեալների և արսորականների մասին	60
14) Ամուսնական կապի ղէմ յանցանքների մասին	61
15) Քաղաքացիական դատավարութեան կանոնազիրք	71
16) Քրէական դատավարութեան կանոնազիրք	73

II Եկեղեցական կանոններ.		Ծրես.
17) Առաքելական	»	80
18) Անկիւրեայի	»	82
19) Նոր Կեսարեայի	»	83
20) Գանգրի	»	84
21) Լաօղիկէի	»	84
22) Բարսեղ Մեծի	»	85
22) Օրիգոր Լուսաւորչի	91
23) Աշտիշատի ժող.	»	92
24) Զրահապիվանի	» »	93
25) Դունի երկրորդ	» »	93
26) Դունի չորրորդ	» »	97
27) Դունի հինգերրորդ	»	78
28) Պարտաւի	» »	99
29) Սսի	» »	100
30) Սահակ Պարթևի	» »	101
III Ամուսնալուծական դատավարութիւն	102

«Ազգային գրադարան»



NL0047511

